

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Гапонько Олександр Юрійович

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
«Управління портфельним кредитним ризиком банку»
072 Фінанси, банківська справа та страхування

Студента 2-го курсу
групи БС.м – 91а

О. Ю. Гапонько

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ О. Ю. Гапонько
(підпис)

Керівник к.е.н., доцент

(підпис)

О. В. Дейнека

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи магістра

на тему «УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ»

студента

Гапонька Олександра Юрійовича

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. На сучасному етапі економічного розвитку, що супроводжується фінансовою нестабільністю проблема банківських ризиків набуває особливого значення. Як відомо, банківське кредитування є найбільш динамічним та найбільш прибутковим видом банківських операцій, через що портфельний кредитний ризик займає значне місце серед усіх банківських ризиків. Дієве управління ризиком кредитного портфеля банківської установи не тільки забезпечує її власне стабільне функціонування, а й впливає на економічний розвиток країни. Тому, підвищення ефективності управління портфельним кредитним ризиком є важливим питанням на сучасному етапі функціонування банківської системи.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження теоретичних та практичних підходів до управління портфельним кредитним ризиком банківських установ та пошук напрямів підвищення ефективності управління даним ризиком.

Об'єкт дослідження: економічні відносини, що виникають в процесі управління портфельним кредитним ризиком.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних та практичних положень щодо формування та розвитку системи управління портфельним кредитним ризиком банку.

Основний результат роботи може бути використаний банками в процесі під час формування кредитної політики, а також, пізніше прийняття управлінських рішень щодо ідентифікації та нівелювання прояву портфельного кредитного ризику, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності установи.

Ключові слова: кредитний ризик, портфельний кредитний ризик, непрацюючі кредити, ризик кредитного портфеля.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 40 сторінках, з яких список використаних джерел із 60 найменувань. Робота містить 4 таблиці, 18 рисунків, 1 формулу а також 6 додатків.

Рік захисту роботи – 2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(науковий ступінь, учене звання)

(підпис) (ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
студенту 2 курсу групи БС.м – 91а

Гапоньку Олександрю Юрійовичу

1. Тема роботи: «Управління портфельним кредитним ризиком банку» затверджена наказом по СумДУ № 1843-III від « 01» грудня 2020 року.
2. Термін подання студентом закінченої роботи « __ » _____ 20__ року.
3. Мета кваліфікаційної роботи: дослідження теоретичних та практичних підходів до управління портфельним кредитним ризиком банківських установ та пошук напрямів підвищення ефективності управління даним ризиком.
4. Об'єкт дослідження: економічні відносини, що виникають в процесі управління портфельним кредитним ризиком.
5. Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних та практичних положень щодо формування та розвитку системи управління портфельним кредитним ризиком банку.
6. Кваліфікаційна робота виконується за матеріалами звітів НБУ, Держаної служби статистики України та Міністерства фінансів.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
1	Теоретичні основи управління портфельним кредитним ризиком банку	07.12.2020
2	Напрями підвищення ефективності управління портфельним кредитним ризиком банку	09.12.2020

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:
У розділі 1 необхідно з'ясувати сутність та систематизувати види кредитного ризику банку, визначити фактори, що впливають на рівень портфельного кредитного ризику банку та дослідити основні елементи системи управління портфельним кредитним ризиком банку.

У розділі 2 проаналізувати рівень портфельного кредитного ризику банків України та фактори його формування, здійснити прогнозування рівня портфельного кредитного ризику на основі проведення кореляційно-регресивного аналізу.

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1			
2			

9. Дата видачі завдання: «16» вересня 2020 року

Керівник кваліфікаційної роботи _____ О. В. Дейнека
(підпис)

Завдання до виконання одержав _____ О. Ю. Гапонько
(підпис)

ЗМІСТ

Перелік скорочень, умовних познач, одиниць і термінів	7
Вступ	8
1 Теоретичні основи управління портфельним кредитним ризиком банку	10
1.1 Кредитний ризик банку: сутність та види	10
1.2 Характеристика факторів, що впливають на рівень портфельного кредитного ризику банку	15
1.3 Управління портфельним кредитним ризиком банку	20
2 Напрями підвищення ефективності управління портфельним кредитним ризиком банку	30
2.1 Аналіз рівня портфельного кредитного ризику банків України та факторів його формування	30
2.2 Прогнозування рівня портфельного кредитного ризику на основі проведення кореляційно-регресивного аналізу	41
Висновки	49
Список використаних джерел	53
Додаток А Підходи до визначення сутності поняття «кредитний ризик»	59
Додаток Б Класифікація кредитного ризику банку	60
Додаток В Принципи ефективного управління портфельним кредитним ризиком	61
Додаток Г Характеристика методів зниження ризику кредитного портфеля	62
Додаток Д Основні засади регулювання портфельного кредитного ризику банківських установ Національним банком України	63
Додаток Е Графічне зображення кореляційної матриці	64

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАК, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ

БСУ	банківська система України
ВВП	валовий внутрішній продукт
Держстат	Державна служба статистики
ІКР	індивідуальний кредитний ризик
КП	кредитний портфель
КР	кредитний ризик
МВФ	Міжнародний Валютний Фонд
Мінфін	Міністерство фінансів
НБУ	Національний банк України
ПКР	портфельний кредитний ризик
РК	регулятивний капітал
УПКР	управління портфельним кредитним ризиком
ЦП	цінні папери

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку, в умовах підвищеної ризиковості, проблема банківських ризиків набуває особливого значення, оскільки ефективність банківської діяльності досягається тоді, коли прийняті банками ризики знаходяться під контролем та в межах їх фінансових можливостей.

Як відомо, банківське кредитування є найбільш динамічним та найбільш прибутковим видом банківських операцій, через що кредитний ризик займає значне місце серед усіх банківських ризиків. Здійснюючи управління ризиком кредитного портфеля, банківська установа не тільки забезпечує власне стабільне функціонування, а й впливає на економічний розвиток країни шляхом підвищення економічної ефективності вкладення позикових коштів, поліпшення фінансового стану позичальників та максимальне задоволення споживчих потреб населення. Тому, підвищення ефективності управління портфельним кредитним ризиком є важливим питанням на сучасному етапі функціонування банківської системи, чим і обумовлена актуальність даного дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних підходів до управління портфельним кредитним ризиком банківських установ та пошук напрямів підвищення ефективності управління даним ризиком.

Реалізація даної мети зумовила необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

- з'ясувати сутність та розглянути види портфельного кредитного ризику банку;
- визначити фактори, що впливають на рівень портфельного кредитного ризику банку;
- розглянути систему управління портфельним кредитним ризиком;
- проаналізувати рівень портфельного кредитного ризику банків України та фактори, що його визначають;

– здійснити прогнозування рівня портфельного кредитного ризику на основі проведення кореляційно-регресивного аналізу.

Об’єктом кваліфікаційної роботи є економічні відносини, що виникають в процесі управління портфельним кредитним ризиком.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних положень щодо формування та розвитку системи управління портфельним кредитним ризиком банку.

У даній роботі використовуються наступні методи дослідження: табличний метод (вбачає у собі формування даних в таблиці); графічний метод (графічна інтерпретація досліджуваної проблеми та подання інформації у вигляді графіків, діаграм, рисунків, схем тощо); узагальнення (для обґрунтування підходів до визначення сутності портфельного кредитного ризику банку); аналізу та синтезу (при дослідженні чинників впливу на рівень портфельного кредитного ризику); кількісного та якісного порівняння (при зіставленні отриманих значень нормативів кредитного ризику із встановленими та між собою); статистичного аналізу (при дослідженні та оцінці портфельного кредитного ризику банків).

Інформаційною базою дослідження виступають законодавчі та нормативно-правові акти, що визначають методичні основи і регламентують діяльність банків України, офіційні матеріали Національного банку України, а також публікації вітчизняних та зарубіжних науковців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання банками результатів проведеного дослідження, а саме врахування наряду впливу виявлених факторів під час формування кредитної політики, а також, піз час прийняття управлінських рішень щодо портфельного кредитного ризику сприятиме підвищенню ефективності управління даним ризиком.

Результати роботи представлені та апробовані: Гапонько О. Ю. Ієрархічна структура управління портфельним кредитним ризиком банку / Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. on-line конференції : (м. Суми, 19–20 листопада 2020 р.) / ННІ БТ «УАБС» СумДУ. – Суми : СумДУ, 2020.– С.25 – 28.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

1.1 Кредитний ризик банку: сутність та види

Здійснюючи свою діяльність банківські установи наражаються на ряд ризиків, вплив яких може призвести як до позитивного, так і до негативного результату їх роботи. Зважаючи на те, що основним джерелом доходу банків все ще залишаються процентні доходи, які вони отримують надаючи кредити та через неповернення яких зазнають збитків, кредитний ризик вважається одним з основних банківських ризиків, вивчення основ управління яким є важливим та актуальним питанням на сучасному етапі розвитку БСУ.

Дослідження місця та ролі кредитного ризику в цілому та ПКР зокрема, в розвитку БС варто розпочати зі з'ясування сутності даних понять, адже деякі вчені поняття КР пов'язують із загрозою неповернення позичальником суми основного боргу та відсотків за ним, інші ж розглядають кредитний ризик з точки зору втрат частини акціонерного капіталу та загалом зниження прибутку банку.

Зважаючи на вищезазначене можна стверджувати, що у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття «кредитний ризик». Узагальнюючи науково-методичні підходи, наведені у таблиці А.1, вітчизняних та зарубіжних вчених щодо трактування даного поняття слід виокремити три основні підходи, які КР розглядають з позиції ризику, ймовірності та невизначеності.

Так, найбільш поширеним підходом до визначення КР є розуміння його як «ризик». Прихильниками даного підходу є ряд авторів, серед яких варто виділити Е. Альтмана [1], А. Граділя [2], М. Шевчука [3] та М.Є. Юденича [4], які КР вважають ризик втрат, пов'язаний з неповернення позики та відсотків за нею.

Вважаємо, що дане трактування не є повним та коректним, адже КР притаманний не лише кредитним операціям, а і більшості банківських операцій,

де мова йде про надання банком коштів або ж інших активів в користування (лізинг, факторинг, кредитні операції, інвестиційна діяльність та ін.).

Також, неоднозначним у даному підході є те, що автори акцентують увагу лише на втратах від реалізації КР, можливо, якщо розглядати дане питання на рівні окремих позичальників, то це призводить виключно до отримання банком збитків, проте розглядаючи реалізацію КР на рівні портфелю, то за умов ефективного управління може призвести не лише до втрат, а і стати причиною отримання понадпланового прибутку.

На законодавчому рівні закріплене визначення, що розглядає КР з позиції «ризик». Так згідно Положення про визначення банками України розміру КР за активними банківськими операціями, кредитним ризиком є ризик втрат за активом унаслідок дефолту боржника/контрагента [5].

Визначення наведене в глосарії НБУ, також, необхідно віднести до першого підходу, проте згідно даного визначення КР виникає не лише в процесі кредитування, а в будь-якій операції, де одна сторона нездатна виконати взяті на себе умови фінансової угоди укладеної із банківською установою [6].

До даного підходу, проте дещо розширеного, можна віднести визначення, запропоноване Групою Сідбанку, згідно якого КР є ризик втрати в результаті невиконання клієнтами та іншими контрагентами своїх платіжних зобов'язань перед банком. Кредитний ризик стосується позик та авансів, кредитних зобов'язань та гарантій, а також ринкової вартості деривативів та будь-яких паїв [7].

Зарубіжні науковці Р. Цай та М. Чжан вважають кредит одним з важливих елементів банківської діяльності та розглядають його як один із важливих елементів ризику дефолту банку. Зазначають, що КР – це потенціал того, що позичальник або контрагент не виконує свої зобов'язання відповідно до узгоджених умов. Іншими словами, кредитний ризик матеріалізується, коли позика не виплачена частково або повністю кредиторю [8].

Не менш популярним серед вчених є підхід до визначення КР як невизначеності. Такі автори як В. Бабкін [9], М. І. Філь [10], О. Пернарівський та

В. Костюк [11] трактують даний вид ризику як міру невизначеності щодо появи небажаних подій в результаті здійснення фінансових операцій, яка пов'язана із неможливістю повного та вчасного повернення коштів контрагентами банку.

Я. Р. Петрушко [12], В. Коваленко [13], Р. Яворський [14], Г. Морозова [15], Д. Наумов [16] та Н. Верхуша [17] КР визначають як «ймовірність», що виражається у відхиленні результатів фінансової діяльності від очікуваних, у неочікуваній зміні грошового потоку платежів та у зменшенні вартості банківських активів.

Даний підхід використовується при трактуванні КР у Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, де кредитний ризик ототожнюється із ймовірністю появи втрат/збитків або ж недоотримання доходів в результаті неможливості боржників розрахуватися за взяті на себе зобов'язання відповідно до договору [18].

У звітах з фінансової стабільності Європейського центрального банку КР розглядають як ймовірність того, що позичальник може бути не в змозі погасити свій борг. Вважають що, цей ризик можна розрахувати на основі ймовірності дефолту, котрий може базуватися на тому, що сталося невиконання зобов'язань або на підході до перенесення кредитного рейтингу [19].

Вважаємо, що найбільш вдалим та чітким є ототожнення кредитного ризику з ймовірністю та невизначеністю, адже дані категорії, взагалі, є основою для трактування поняття «ризик». Так, невизначеність є основою ризику, котра тягне за собою ймовірність настання несприятливих подій, тому ймовірність є основою невизначеності, адже джерелом кредитного ризику є непередбачуваність ситуації, яка виникає під впливом групи факторів.

Узагальнені та систематизовані підходи науковців до трактування поняття «кредитний ризик» наведені на рисунку 1.1.

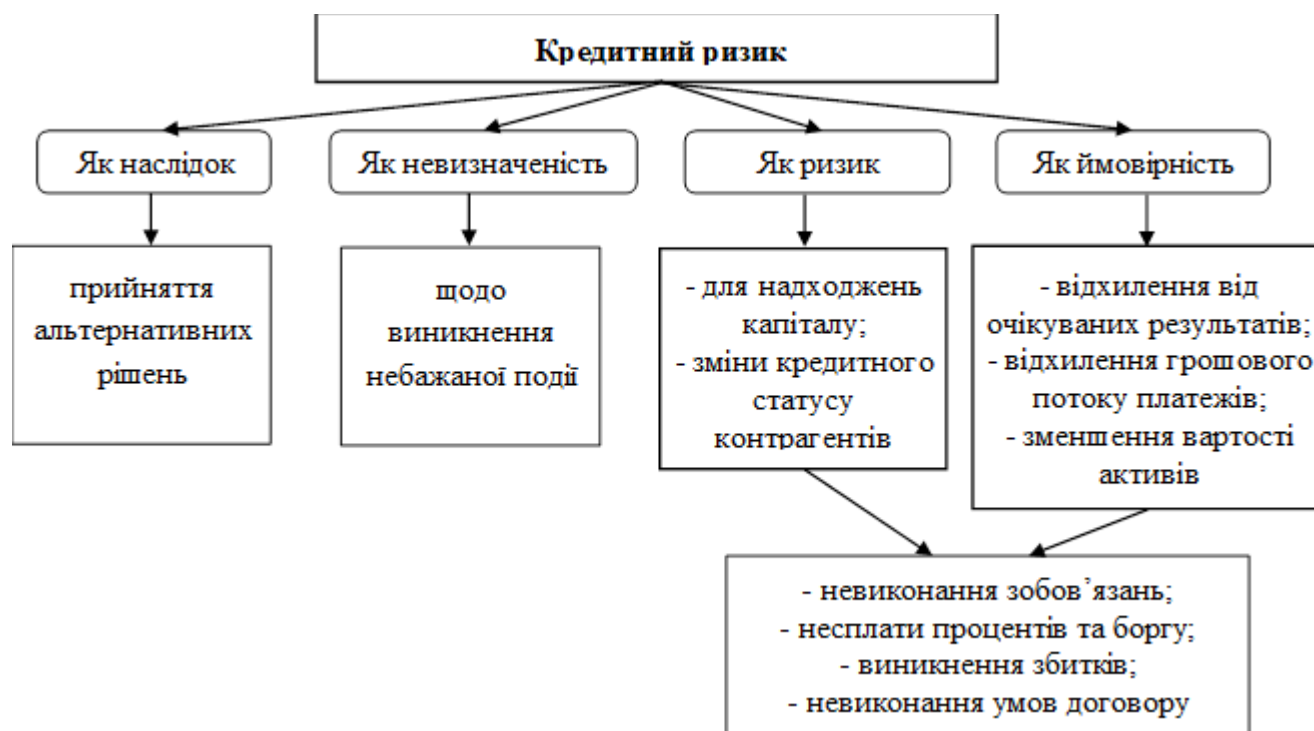

Рисунок 1.1 – Систематизація підходів до визначення поняття «кредитний ризик»
(складено автором на основі [10,11,12])

Зауважимо, що на рисунку 1.1 виділений підхід до визначення КР як до наслідку, що є доцільним, не зважаючи на відсутність в економічних джерелах такого погляду, адже реалізація кредитного ризику вимагає від управлінського складу банківської установи швидкого реагування та впровадження альтернативних заходів, котрі б спряли підвищенню ефективності управління КР та дозволили б банку пом'якшити результати реалізації даного ризику.

Отже, підсумувавши вищенаведені підходи, під кредитним ризиком пропонуємо розуміти економічну категорію, яка являє собою ймовірність повної чи часткової втрати вартості активів банківської установи через неспроможність контрагентів виконувати взяті на себе зобов'язання перед банком або ж недоотримання доходу через вплив певних факторів.

Відомо, що наслідки реалізації КР є дуже небезпечними як для окремих банків, так і для банківської системи в цілому, тому неабиякого значення набуває розуміння його різновидів, адже кожен з них по-різному впливає на ефективність

діяльності банків, що дасть можливість застосувати найбільш ефективні інструменти та методи управління ним.

Досліджуючи праці вітчизняних та зарубіжних науковців з даної проблематики виявили, що однозначного підходу до виділення видів КР не існує, що пов'язано із особливостями проведених досліджень. Основні підходи до класифікація кредитних ризиків наведені у таблиці Б.1.

Наведена класифікація кредитного ризику дає можливість у повній мірі проаналізувати даний вид ризику та розробити ефективні заходи щодо оптимізації його рівня.

Вважаємо, що основним є поділ кредитного ризику на такі види, як ПКР та ІКР, оскільки для кожної з цих груп існують окремі методи управління та застосовуються різні види аналізу.

Далі, зосередимося на аналізі саме ПКР, зважаючи на те, що управління ним є важливим для кожного банку, адже кредитний портфель банківської установи є однією з найбільш ризикових та найбільш вагомих складових структури процентних доходів.

Під портфелем кредитів варто розуміти сукупність усіх наданих банком позик з ціллю отримати прибуток, тобто це усі надані банком кредити за певний час, або ж це залишки кредитів на певну дату.

ПКР виявляється у зниженні вартості активів банківської установи. Основою даного виду ризику є загальна заборгованість за операціями, для яких КР є невід'ємним – це портфель кредитів, ЦП, дебіторська заборгованість та інші. Оцінка ПКР та управління ним включає аналіз концентрації та диверсифікації активів банківської установи [20].

На думку В. В. Віплінського, портфельний кредитний ризик є середньозваженою величиною ризиків щодо всіх кредитів банку, де вагами є частки кредитів у загальній сукупності портфеля кредитів [21].

ПКР займає значне місце серед усіх банківських ризиків, адже кредитування є динамічним та одним з найприбутковіших видів діяльності, що здійснюють банки, що безпосередньо впливає на фінансові результати їх діяльності.

Тому, ПКР варто розглядати як загрозу фінансовому стану банківської установи, що виникає через вплив залежних на незалежних від банку факторів, що виявляється у зниженні вартості сукупних кредитів банку [22].

Підсумувавши варто зазначити, що КР являє собою єдність окремих різновидів ризиків, що виділяються залежно від характеру, причин їх виникнення та напрямів прояву в процесі банківського кредитування та розглядається науковцями з точки зору ризику, невизначеності, ймовірності та наслідків реалізації. Серед різновидів КР особливе місце належить ПКР, який виявляється у зниженні вартості активів банківської установи, зважаючи на те, що управління ним є важливим для кожного банку, адже кредитний портфель банківської установи є однією з найбільш ризикових та найбільш вагомих складових структури процентних доходів.

1.2 Характеристика факторів, що впливають на рівень портфельного кредитного ризику банку

Для банку ПКР проявляється у зменшенні вартості кредитного портфеля банку, та загалом, у зниженні вартості активів банківської установи, що відбувається під дією певних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Тому, важливим моментом є виявлення факторів, які впливають на рівень даного ризику, адже від цього залежить прибутковість операцій, пов'язаних з кредитуванням та інших операцій, де присутній кредитний ризик.

Проаналізувавши праці вітчизняних та зарубіжних вчених необхідно зазначити, що існують різні підходи до визначення факторів, що впливають на рівень портфельного кредитного ризику банку.

Так, Л. О. Гаряга до чинників, що підвищують ризик КП банку, відносить, зокрема, наступні [23]:

- значна концентрація – зосередження кредитів в одному із секторів економіки, виді кредиту, географічному регіоні;
- значний рівень диверсифікації, що призводить до погіршення якості управління за відсутності достатньої кількості висококваліфікованих фахівців зі знаннями особливостей багатьох галузей економіки;
- значна частка валютних кредитів у банківському портфелі;
- невідповідність структури КП інтересам самого банку, що трапляється тоді, коли він формується враховуючи лише потреб клієнтів;
- кваліфікаційний рівень управлінського складу банківської установи та усього персоналу банку, їх особисті якості;
- зміна грошово-кредитної політики центрального банку (зміна норм обов'язкового резервування, ставки рефінансування, нормативів ризику та ін.);
- часті зміни в кредитній політиці НБУ (переорієнтація ресурсів на інші галузі, введення нових кредитних інструментів, зміна структури управління).

О. Криклій і Н. Маслак виділяють наступні групи факторів кредитного ризику: фактори внутрішнього щодо банків середовища та фактори зовнішнього щодо банків середовища.

До групи факторів внутрішнього середовища дослідники відносять фактори, що залежать від кредитної діяльності банку і відображають його кредитну політику (помилки в юридичному оформленні кредитних угод, шахрайства та зловживання персоналу, невірна оцінка ризиків щодо позичальника, неефективна організація та відсутність належного контролю за процесом кредитування) [24].

До групи факторів зовнішнього щодо банку середовища дослідники відносять ті фактори, що не залежать від діяльності працівників банку [24]:

- фактори, пов'язані з діяльністю позичальника, гаранта, страховика;
- фактори, пов'язані з предметом застави;
- фактори політичні, економічні, правові;
- форс-мажорні обставини.

Зауважимо, що вищенаведена класифікація факторів є досить повною та враховує сферу виникнення кредитного ризику.

О. Ковальов фактори ПКР пропонує розглядати залежно від ступеня їх керованості, так автор виділяє: некеровані фактори, на які банк не може впливати ніяким чином; умовно керовані, які залежать за певних умов піддаються управлінню; керовані – ті, що банк може контролювати та якими може управляти (якість роботи персоналу та управлінського складу) [25].

С. М. Павлюк вважає, що джерелом виникнення портфельного кредитного ризику є фактори, які спричиняють невизначеність під час здійснення операцій кредитного характеру, автор розподіляє усі фактори на три групи: внутрішні – залежні від банку, зовнішні – незалежні від банку та фактори, що пов'язані з діяльністю позичальника [26].

Підсумувавши, підходи науковців до визначення факторів, які збільшують ПКР, пропонуємо до таких чинників відносити:

- відсутність дієвої кредитної політики, яка б стала надійною основою для управління кредитами, невизначеність пріоритетів кредитної політики;
- відсутність обмежень щодо концентрації кредитного портфеля, або ж його надмірна диверсифікація;
- недостатній аналіз фінансового стану боржників та розгляд галузей кредитування;
- висока концентрація кредитних операцій у секторах економіки з високим рівнем чутливості до економічних та політичних змін у країні;
- неповна кредитна документація, що не дає достовірної інформації;
- відсутність дієвого контролю за використанням кредитів;
- зосередження кредитної діяльності банку у нових для нього сегментах економіки та значна вага нових позичальників у кредитному портфелі банку;
- недостатні навички персоналу банку із роботи щодо ефективного контролю та аудиту кредитного процесу.

Узагальнено, фактори ПКР враховуючи наслідки їх впливу та прояви у діяльності банків варто представити наступним чином (рис. 1.2):

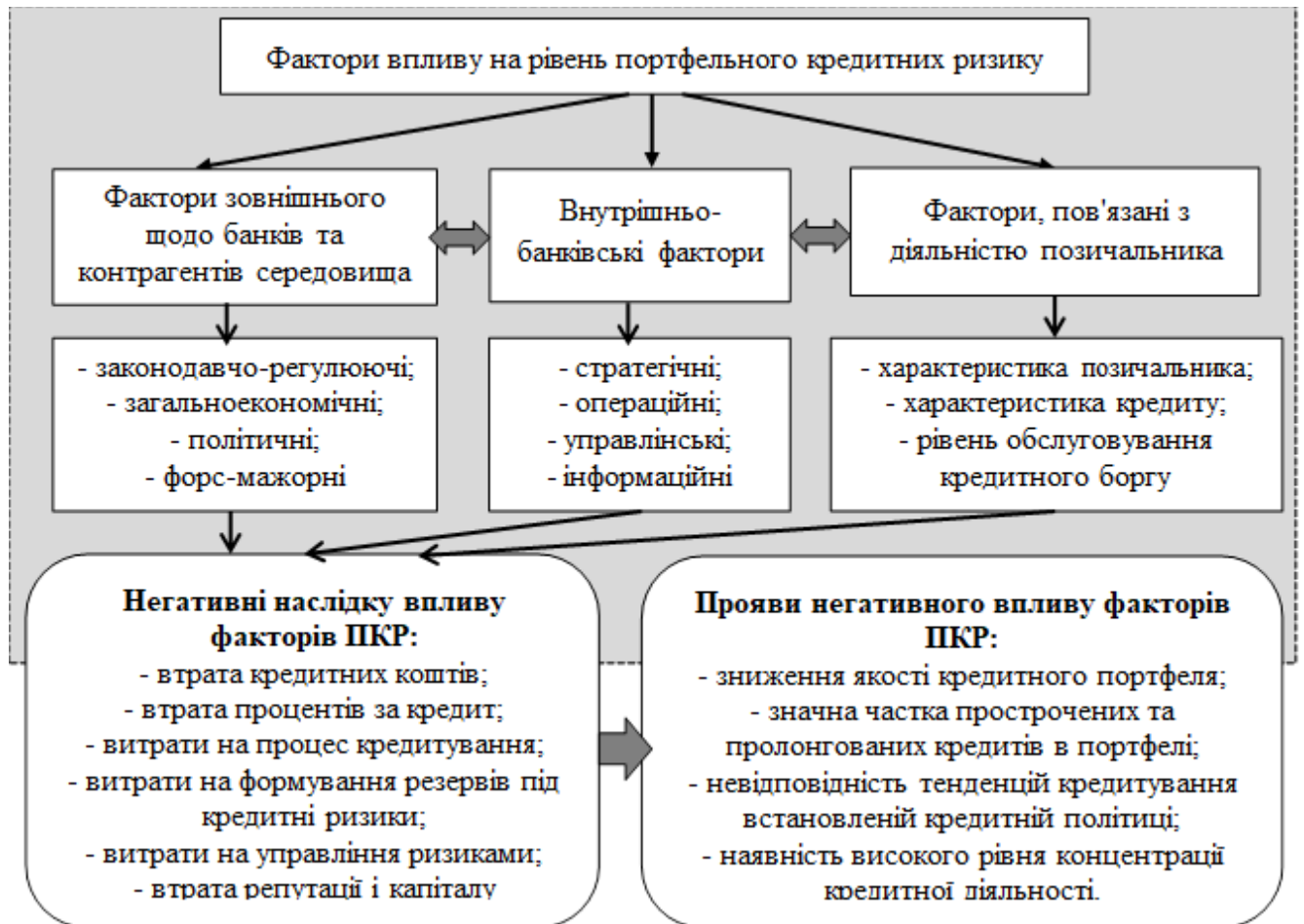

Рисунок 1.2 – Фактори портфельного кредитного ризику та їх вплив на діяльність комерційних банків (складено автором на основі [23 – 29])

Особливе місце в системі факторів займають ті, що пов'язані з діяльністю позичальника, адже однією з основних причин реалізації ПКР та збільшення частки проблемних кредитів у портфелі є неповернення кредиту через неплатоспроможність або недобросовісність позичальників. Звичайно, ці фактори враховуються при оцінці кредитного ризику на індивідуальній основі, проте, вважаємо за необхідне враховувати їх і при аналізі ПКР, адже від характеристики окремого позичальника залежить ризик окремої позики, а сукупність цих позик і створює кредитний портфель з його наявними характеристиками.

Банківські установи першочергово повинні враховувати можливість реалізації ПКР саме через вплив цієї групи факторів.

До зазначеної групи включають наступні чинники:

- характеристики позичальника (кредитоспроможність, кредитна історія, моральні та етичні якості);
- наявність ліквідного забезпечення по кредиту;
- наявність власного капіталу позичальника.

Особливе місце займають внутрішньобанківські фактори, адже вони характеризуються можливістю впливу зі сторони банківської установи. Ця група факторів включає стратегічні, організаційні, управлінські та інформаційні чинники.

Стратегічні фактори проявляються таким чином, що в процесі розробки стратегії УПКР та кредитної політики, а також організації заходів, що сприяють досягненню визначених в них цілей, можуть статися помилки, які можуть стати причиною погіршення стану КП та можуть призвести до збільшення рівня ПКР.

Операційні фактори пов'язані з помилками, допущеними в налагодженні процесу кредитування, неефективним управлінням працівниками та наявними ресурсами (технічними, технологічними та інформаційними).

До групи інформаційних факторів слід віднести якість та своєчасність надходження управлінської інформації, її повнота, достовірність та рівень технічної обробки.

Управлінські фактори пов'язані з недостатнім рівнем кваліфікації, компетенції та досвідом роботи банківських працівників, а також з системою технічного та юридичного забезпечення кредитної діяльності.

Зазначимо, що фактори, притаманні зовнішньому щодо банків та контрагентів середовищу чинять найбільший вплив на довготермінові кредити.

Так, загальноекономічні фактори мають не аби який вплив, адже погіршення стану економіки може негативно вплинути на платоспроможність економічних суб'єктів, що, в свою чергу, може призвести до зменшення виплат за виданими позиками та, як результат, погіршити характеристики КП банківської установи.

Політичний фактор має опосередкований вплив на ПКР, адже нестабільність політичної ситуації в країні є причиною погіршення економічної ситуації, яка, як зазначалося вище, впливає на якість кредитного портфеля банків.

Варто зазначити, що нестабільна економічна та політична ситуація є причиною зростання соціальної напруги, адже більша частина населення залишається без роботи і втрачає можливість сплачувати основну суму боргу та відсотки за нею, що прямо впливає на ризик кредитного портфелю банку.

До форс-мажорних обставини відносять ті, що пов'язані з неочікуваними та непередбачуваними подіями, які можуть статися (війна, стихійне лихо тощо).

Банки не можуть безпосередньо впливати на цю групу факторів, проте вони повинні враховувати їх дію.

Згідно даних Світового банку, зовнішні фактори стають причиною 33 % втрат банків при здійсненні кредитування, та відповідно 67 % внутрішні [30].

Підсумувавши зазначимо, що в залежності від дії вищенаведених факторів ПКР, банківська установа може отримати як позитивний так і негативний фінансовий результат у вигляді неочікуваного прибутку або збитку. Проте, виходячи з досвіду функціонування банківської системи, найчастіше реалізація КР несе негативний характер та є причиною отримання збитків, зниження платоспроможності та втрати репутації.

1.3 Управління портфельним кредитним ризиком банку

Варто зазначити, що причиною виникнення ПКР може стати як несприятлива економічна чи політична ситуація, так і неефективна стратегія, недостатній рівень компетенції керівництва та персоналу, неналежний контроль за здійсненням операцій кредитного характеру, в результаті чого банк може зазнати значних збитків. Тому, важливим для банку є не пошук шляхів уникнення ПКР, а

забезпечення якісного управління ним, адже від цього безпосередньо залежить фінансова безпека та ефективність діяльності банку.

На законодавчому рівні закріплене наступне визначення поняття процесу управління ризиками, в тому числі і ПКР: «це послідовність етапів, реалізація яких допомагає банку виявити ризики, здійснити оцінку їх розміру, провести їх моніторинг, а також здійснити контроль своєї ризикової позиції, та який враховує взаємозв'язки між різними видами ризиків» [31].

Тож, УПКР являє собою процес, що складається з певних послідовних етапів, дієвих методів та механізмів, за допомогою яких банк своєчасно виявляє та оцінює рівень ПКР, проводить моніторинг та здійснює контроль за його рівнем. Іншими словами УПКР забезпечує своєчасні та адекватні виявлення, вимірювання, моніторинг, звітування, контроль і пом'якшення кредитного ризику на портфельній основі.

Одразу варто зазначити, що кожен банк, здійснюючи УПКР переслідує певну ціль. Основними цілями УПКР вважаються: попередження ризику, підтримка його на певному рівні або ж мінімізація ПКР при заданих умовах.

УПКР повинно здійснюватися з дотриманням принципів наведених на рисунку В.1, що забезпечить високу ефективність процесу управління.

Метою УПКР банку є забезпечення оптимального співвідношення між рівнем ризику та очікуваною економічною вигодою, що передбачає формування КП банку з таким параметрами, які дозволили б забезпечити найбільшу прибутковість при найменшому рівні ризику, тоді як рівень ризику та дохідності залежать від структури та обсягу портфеля, рівня процентних ставок за кредитами [32].

Мета УПКР досягається в результаті реалізації основних етапів управління, що включають: ідентифікацію ризику, кількісну оцінку ПКР, вибір способу мінімізації ПКР, регулювання та контроль ПКР.

Вважаємо, що процес УПКР слід представити у вигляді системи, яка б поєднувала в собі мету, принципи, об'єкти і суб'єкти управління, основні етапи управління з методами та інструментами управління (рис. 1.3).

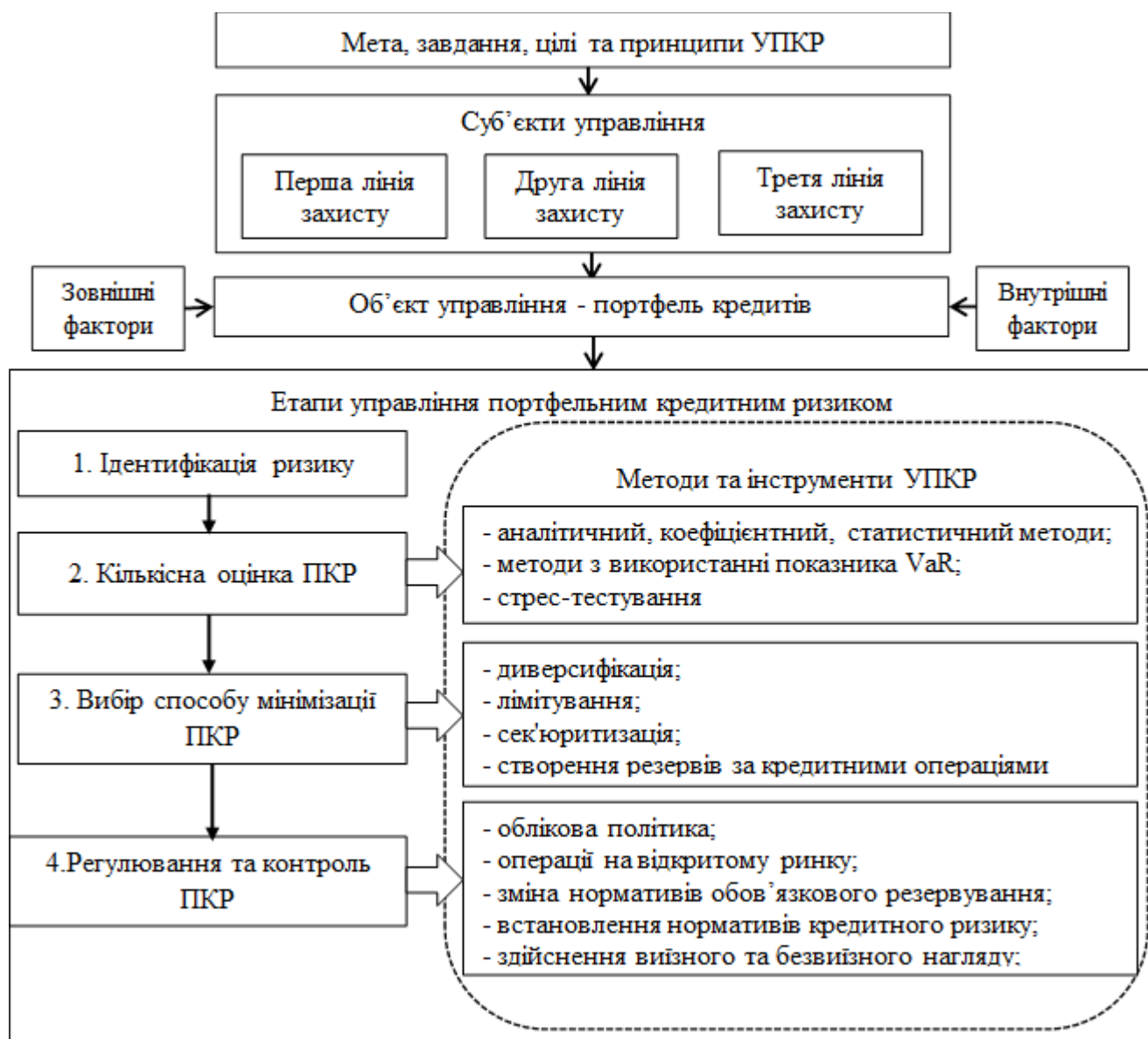

Рисунок 1.3 – Система управління портфельним кредитним ризиком банку
(узагальнено автором)

На першому етапі управління, при ідентифікації ризику кредитного портфеля банку відбувається вивчення та аналіз факторів, які на нього впливають – внутрішньобанківські фактори, фактори зовнішнього щодо банків середовища, а також фактори, пов'язані з діяльністю позичальника.

Другий етап УПК – кількісна оцінка займає головне місце в системі управління ПКР, адже дає можливість об'єктивно оцінити такі важливі характеристики кредитного ризику, як необхідні резерви під очікувані втрати за портфелем і економічний капітал під неочікувані втрати [33].

Банківські установи з метою розрахунку розміру ПКР, об'єднує кредити в групи з однорідними характеристиками кредитного ризику.

Важливо зазначити, що під час оцінки ризику кредитного портфеля банк визначає певні кількісні показники ризик-апетиту до кредитного ризику (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Показники ризик-апетиту до кредитного ризику (складено автором на основі [18])

Також, банки мають право визначати інші кількісні показники ризик-апетиту до кредитного ризику, що встановлені додатково у Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [18].

В обов'язковому порядку, банківські установи вимірюють ризик концентрації, щонайменше в розрізі [18]:

- величини заборгованості за боржниками та групами пов'язаних контрагентів;
- строків до погашення кредитів;
- кредитних продуктів;

- географічних регіонів;
- видів економічної діяльності;
- видів забезпечення за кредитами.

Важливим на етапі оцінки рівня портфельного кредитного ризику є проведення стрес-тестування, яке відбувається на регулярній основі. Воно здійснюється для різних короткострокових та довгострокових стрес-сценаріїв, які можуть виникнути як для окремого банку, так і для банківського ринку в цілому, з ціллю з'ясування причин можливого підвищення кредитного ризику та оцінки відповідності результатів, отриманих в результаті проведення даного тестування встановленому банківською становою рівню ризик-апетиту до КР.

На основі результатів, котрі банк отримує при проведенні стрес-тестування, можна визначити прогнозовану величину резервів під очікувані кредитні збитки, які необхідно буде сформувати відповідно до вимог МСФЗ, а також прогнозований розмір кредитного ризику відповідно до вимог Положення № 351 у разі реалізації стрес-сценаріїв [34].

Банк використовує стрес-сценарії, які базуються на припущеннях, щодо зміни [18]:

- основних макроекономічних показників;
- кредитних рейтингів боржників банку або фінансових класів та відповідно ймовірності їх дефолту (PD) у разі зміни макроекономічних показників;
- ринкової вартості застави та відповідно показника LGD у разі зміни макроекономічних показників;
- бізнес-моделі банку.

Результати здійснення стрес-тестування банківські установи використовують для коригування своєї політики та процедур УПКР.

За допомогою коефіцієнтного методу, банківські установи визначають ступінь ПКР, який передбачає розрахунок відносних показників, що характеризують ПКР, розраховані значення яких зіставляються з нормативно встановленими. Сюди належить розрахунок обов'язкових нормативів КР, які

встановлює НБУ [23].

На третьому етапі, на основі результатів, отриманих в результаті оцінки ПКР приймається рішення щодо вибору ефективного методу управління портфельним кредитним ризиком. До таких методів належить наступні (рис. 1.5):

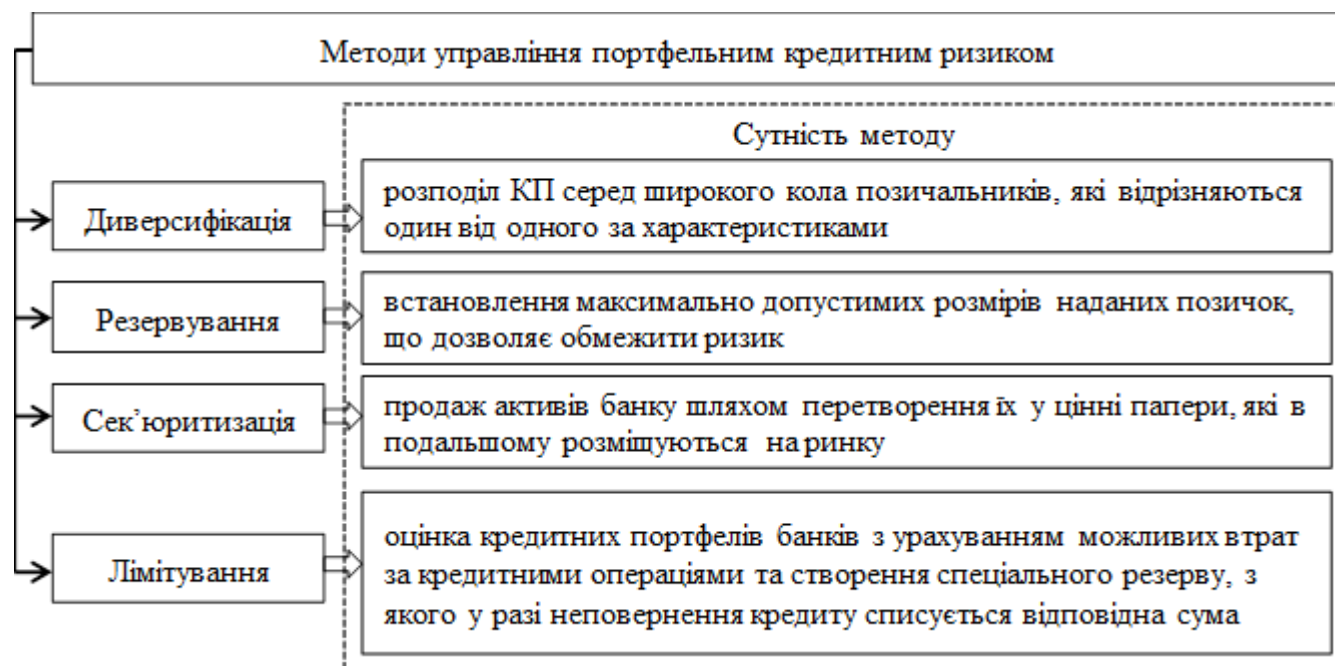

Рисунок 1.5 – Методи управління ПКР (складено автором на основі [35])

Особливості застосування методів зниження ризику КП, наведених на рисунку 1.5 представлені у таблиці Г.1.

Регулювання ПКР банку є важливою складовою механізму УПКР, адже управлінські рішення приймаються у разі відхилення фактичних значень рівня кредитного ризику від встановлених, унаслідок реалізації факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Зазначимо, що під регулюванням ПКР банку варто розуміти сукупність методів, які забезпечують розробку та реалізацію комплексного впливу на ризик-фактори, у результаті чого показники кредитного ризику підтримуються на необхідному рівні [26].

На рівні окремих банків, для ефективного регулювання портфельного кредитного ризику, необхідно сформулювати стратегію, встановити цілі та завдання, а

також виявити найефективніші методи їх досягнення.

Нормативно-правове регулювання ПКР в Україні здійснюється державою, в особі НБУ, органів законодавчої та виконавчої влади, основною метою яких є забезпечення прибутковості діяльності банківських установ, поряд із економічним зростанням країни.

До основних напрямів регулятивної діяльності НБУ, стосовно рівня ПКР слід віднести [34]:

- створення методичної бази здійснення кредитної діяльності, визначення принципів кредитування, порядку видачі, повернення кредитів, правове регулювання взаємовідносин між позичальником та кредитором;
- обмеження доступу банків на ринок кредитування шляхом надання їм банківської ліцензії на здійснення кредитних операцій;
- встановлення нормативів кредитного ризику;
- встановлення мінімальних вимог банків щодо визначення розміру очікуваних втрат (збитків) за активними операціями внаслідок реалізації кредитного ризику;
- здійснення виїзного та безвиїзного нагляду з боку НБУ за кредитною діяльністю комерційних банків з метою відстеження ефективності регулювання кредитних ризиків.

У своїй практиці, з метою регулювання ПКР банків, НБУ застосовує такі методи впливу на кредитні операції банків як [36]:

- облікова політика (підвищення облікової ставки призводить до зростання процентних ставок за кредитами та зменшення попиту на кредити з боку економічних суб'єктів, а зниження облікової ставки, навпаки, веде до зниження процентних ставок за кредитами і, відповідно, до зростання попиту на банківські кредити з боку суб'єктів господарювання);
- операції на відкритому ринку (купівля чи продаж цінних паперів, може впливати на обсяг вільних ресурсів, які є в розпорядженні комерційних банків і таким чином стимулювати скорочення чи розширення кредитних операцій);

- зміна норм обов'язкових резервів (змінюючи норму обов'язкового резервування НБУ впливає на кредитну політику банків та стан грошової маси в обігу).

Схематично регулювання кредитних ризиків банків Національним банком України представлено на рисунку Д.1.

З метою контролю за рівнем ПКР банків НБУ установив три нормативи кредитного ризику, виконання яких є обов'язковим для усіх банківських установ. На рисунку 1.6 зображені дані нормативи, описаний їх алгоритм розрахунку та зазначене значення, якому повинні відповідати розраховані показники.

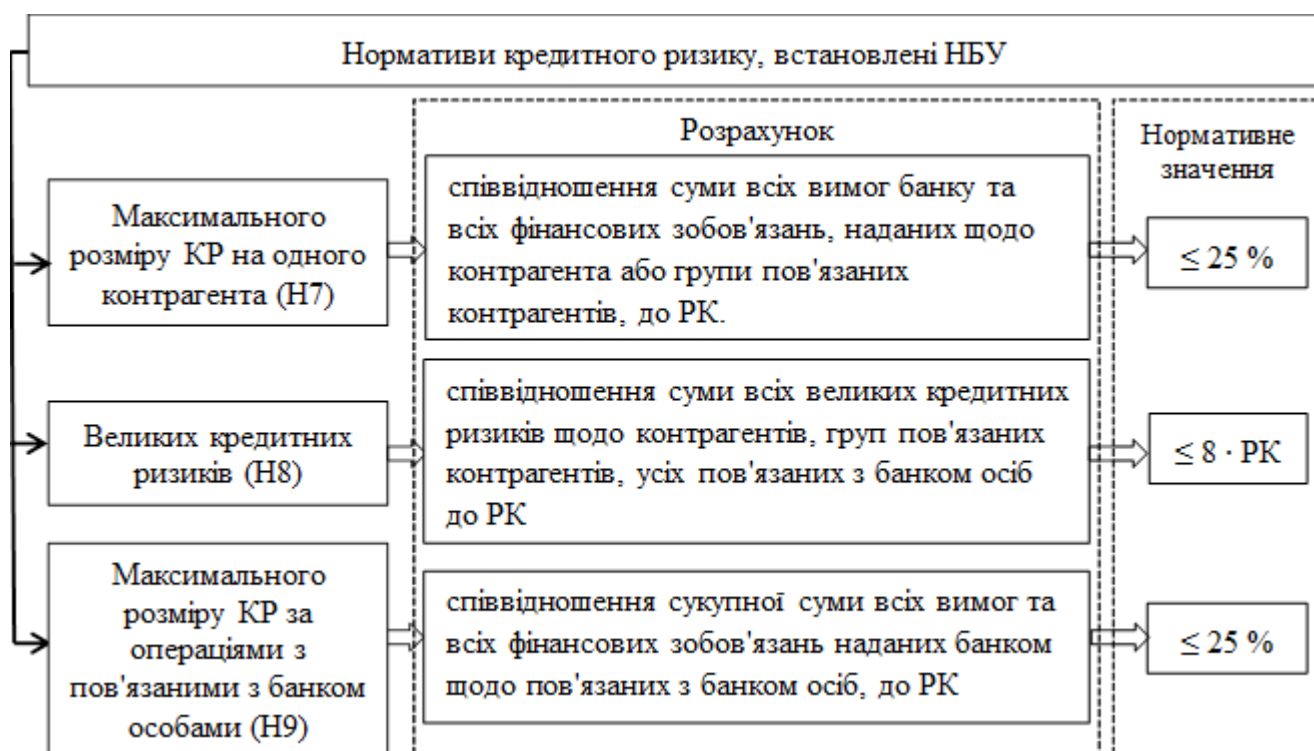

Рисунок 1.6 – Вимоги щодо нормативів кредитного ризику, встановлені НБУ
(складено автором на основі [5, 37, 38])

Загалом варто зазначити, що якість КП суттєво впливає на рівень надійності банку, тому саме ПКР підлягає активному регулюванню з боку НБУ.

Кожен банк індивідуально розробляє для себе модель УПКР, проте, дана модель повинна бути ефективною та комплексно, а також має залучати кожен функціональний підрозділ банку та створювати ієрархічні зв'язки управління цим

процесом, адже дієвість політики УПКР напряду залежить від якості побудови організаційної структури.

Узагальнюючи результати дослідження наукової літератури із питань управління кредитним ризиком банку, вважаємо, що організаційна структура управління портфельним кредитним ризиком банківської установи повинна мати наступну ієрархію, яка складається з трьох ліній захисту [32] (рис. 1.7).

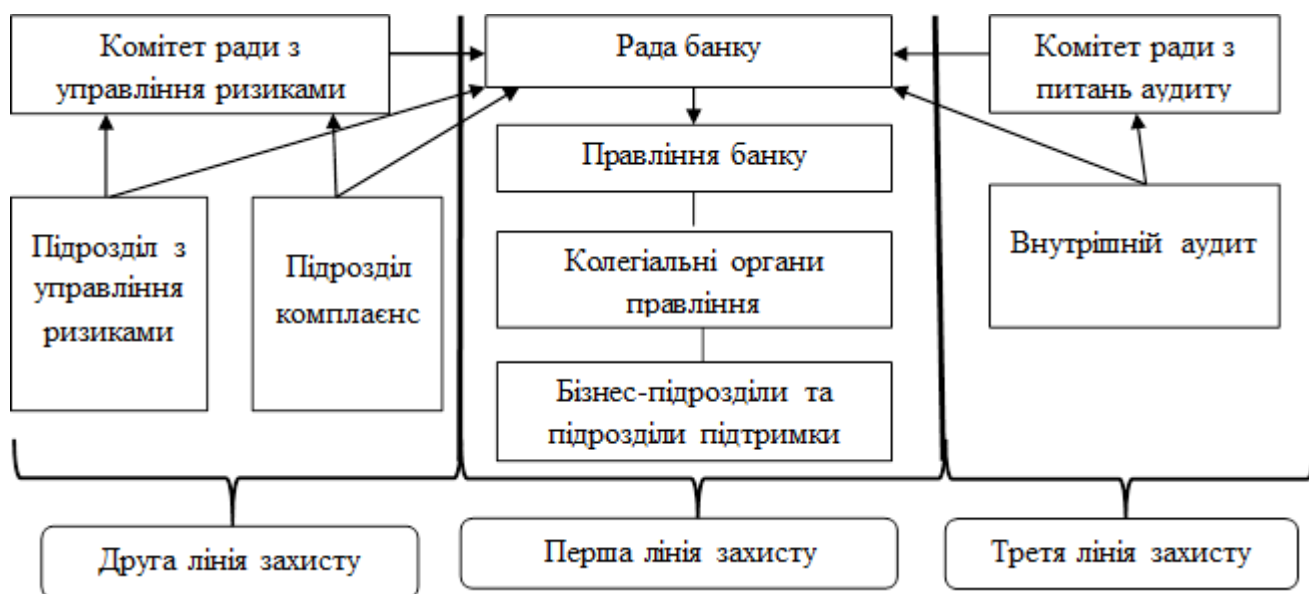

Рисунок 1.7 – Організаційно-управлінська структура управління портфельним кредитним ризиком (складено автором на основі [32, 18, 39])

Суб'єкти першої лінії захисту забезпечують загальний контроль за ефективністю управління портфельним кредитним ризиком. Основними функціональними обов'язками даних структур є визначення основних засад політики управління портфельних кредитним ризиком та розробка внутрішнього нормативного забезпечення щодо виявлення, оцінювання, мінімізації та здійснення контролю за даним видом ризику. Крім того, в межах першої лінії захисту займаються розробкою результативних заходів для усунення виявлених порушень на підставі рекомендацій, отриманих від підрозділів другої та третьої ліній захисту.

Провідне місце на першій лінії захисту належить Раді банку, яка в частині управління ПКР, здійснює загальне керівництво процесом управління, визначає

повноваження і контролює діяльність правління та комітетів ради.

Друга лінія захисту забезпечує виконання норм та рекомендацій з управління портфельним кредитним ризиком, вироблених на першій лінії. Так, підрозділ з управління ризиками здійснюють ідентифікацію, вимірювання, оцінку портфельного кредитного ризику та, на основі отриманих результатів, приймають рішення щодо вибору ефективного методу управління портфельним кредитним ризиком. Окрім вищенаведених функцій на другій лінії захисту проводиться моніторинг ефективності системи управління портфельним кредитним ризиком на першій лінії захисту та на основі результатів моніторингу складаються рекомендації щодо поліпшення управління [32].

Призначенням органів, що формують третю лінію захисту є моніторинг ефективності системи управління портфельним кредитним ризиком підрозділами першого та другого рівнів захисту. Дані органи звітують Раді банку про виявлені у ході перевірок порушення/недоліки та надають рекомендації щодо заходів підвищення ефективності управління [40, 32].

Отже, ефективність УПКР банку залежить від логічно налагодженого та структурованого організаційного забезпечення, що являє собою ієрархічно побудовану систему управління, в якій передача управлінських рішень відбувається за взаємоузгодженими інформаційними каналами [32].

Підсумувавши варто зазначити, що УПКР є дуже важливим для будь-якої банківської установи. Загалом, управління ПКР являє собою достатньо складний процес, через складність самого поняття «кредитний ризик», різноманітність його видів, факторів, що зумовлюють його реалізацію, обмеженістю можливостей подолання його негативних наслідків. Так, метою управління портфельним кредитним ризиком банку є знаходження оптимального співвідношення між рівнем ризику та рівнем дохідності портфелю, що досягається шляхом реалізації послідовних етапів.

2 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

2.1 Аналіз рівня портфельного кредитного ризику банків України та факторів його формування

Прийняття ефективних управлінських рішень в частині мінімізації ПКР, перш за все має бути спрямоване на виявлення та ідентифікацію факторів його формування.

У ході проведення дослідження виявлено найбільш впливові групи факторів, що чинять вплив на рівень ПКР – внутрішньобанківські фактори та зовнішні по відношенню до банку та контрагентів фактори.

Проаналізуємо внутрішньобанківські фактори виникнення портфельного кредитного ризику, оскільки саме ця група факторів характеризується можливістю впливу на неї зі сторони банківської установи.

Варто розпочати з аналізу тенденцій щодо обсягів активів та кредитного портфеля банківської системи за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (рис. 2.1).

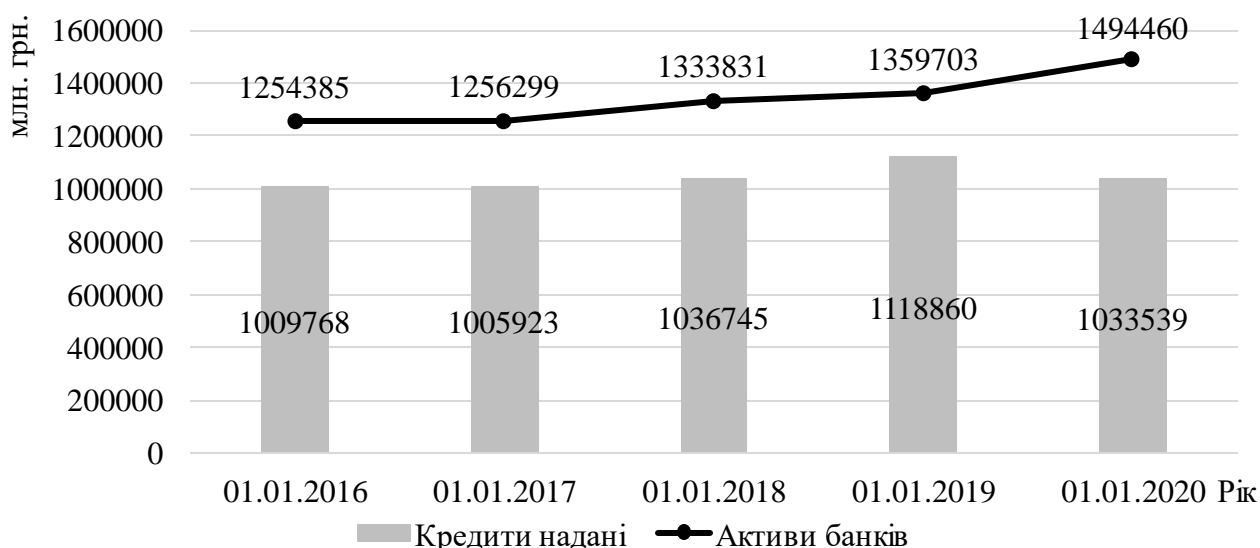

Рисунок 2.1 – Динаміка активів та кредитів наданих банками України за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [41])

Як свідчать дані, наведені на рисунку 2.1 загальний обсяг активів банківської системи України за останні 5 років зріс на 240,1 млрд. грн., що у відсотковому вираженні становить 19 %, у той час, як обсяг наданих кредитів, зріс на 23,7 млрд. грн., або ж на 2,4 %. Таке значне уповільнення кредитування пов'язане з економічною та політичною нестабільністю у державі, з прагненням вітчизняних банків уникнути ризику неповернення кредиту та посиленням вимог до позичальників. Відповідно, з метою обмеження кредитних ризиків, банки збільшили обсяги вкладень у цінні папери, котрі представлені державними цінними паперами, депозитними сертифікатами НБУ та цінними паперами великих стабільних компаній, котрі є мало ризиковими та надійними інструментами.

Варто визначити, яку частку від загального обсягу активів банків становлять кредитні операції (рис. 2.2).

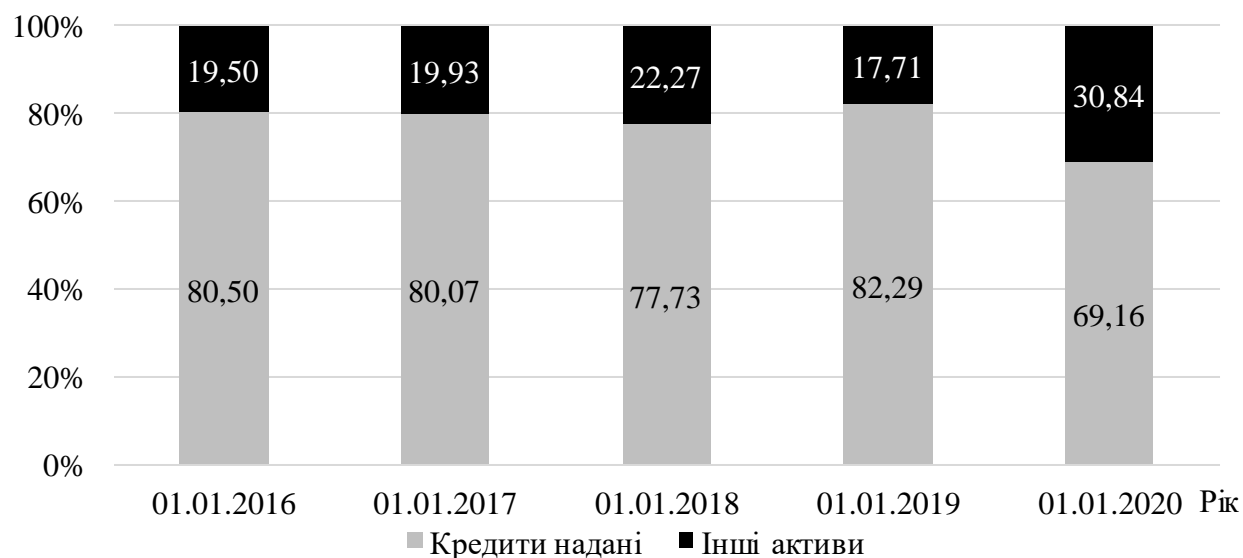

Рисунок 2.2 – Частка кредитного портфеля в активах банків України за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [41])

Дані, наведені на рисунку 2.2 свідчать, що левову частку в активах банківської системи займають кредити та заборгованість клієнтів, і це не дивно, адже саме кредитування приносить банку найбільші прибутки, проте, не варто забувати, що дана операція є і найбільш ризиковою для банківських установ.

Варто звернути увагу на те, що частка кредитів в загальному обсягів активів протягом 2015 – 2018 рр. трималася на рівні 80 %, але станом на 01.01.2020 р. значно знизилася до 69 %, що пов'язано зі збільшенням обсягів вкладень у державні цінні папери з метою отримання стабільного прибутку та мінімізації ризиків.

Отже, не зважаючи на зміни в структурі активів банків, кредитний портфель становить більше половини активів банківської системи, тому, наступним, проаналізуємо структуру кредитного портфеля банківської системи України за різними ознаками за останні 5 років, адже диверсифікація кредитного портфеля є одним з найефективніших методів управління портфельним кредитним ризиком.

Оцінка та управління портфельним кредитним ризиком передбачає оцінку диверсифікації та концентрації активів банківської установи.

Так, розглянемо структуру кредитного портфеля банків України за контрагентами за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Структура кредитного портфеля банків України в розрізі контрагентів за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [41])

Кредити	01.01.2016		01.01.2017		01.01.2018		01.01.2019		01.01.2020	
	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %
Органам державної влади	3,4	0,3	1,4	0,1	1,5	0,2	2,9	0,4	4,7	0,5
Юридичним особам	830,6	82,3	847,1	84,2	864,4	83,4	919,1	82,1	822,0	79,5
Фізичним особам	175,7	17,4	157,4	15,7	170,8	16,4	196,8	17,5	206,8	20,0
Небанківським фінансовим установам	0,07	0,01	0,02	0,00	0,04	0,00	0,07	0,01	0,03	0,00
Усього	1009,7	100	1005,9	100	1036,7	100	1118,9	100	1033,5	100

Виходячи з вищенаведених даних зазначимо, що частка кредитів наданих корпоративним клієнтам є значною протягом усього періоду дослідження, так у 2015 – 2019 рр. вона коливається в межах 79 % – 84 %, проте, має тенденцію до

зниження. Бачимо, що частка кредитів, наданих фізичним особам у структурі кредитного портфеля банків України є невеликою протягом аналізованого періоду і коливається в межах 15 % – 20 %, проте, маж тенденцію до зростання. Частка кредитів, наданих органам державної влади та небанківським фінансовим установам є мізерною та не чинить значного впливу на кредитний портфель банків.

Варто звернути увагу на те, що обсяг кредитів, наданих юридичним особам, за останній рік значно скоротився, і станом на 01.01.2020 р. становив 822 млрд. грн., що на 97 млрд. грн. ніж у попередньому періоді, та обсяг кредитів фізичним особам зріс майже на 10 млрд. грн. до 206,8 млрд. грн..

Отже, основними позичальниками вітчизняних банків протягом 5 останніх років виступали юридичні особи.

Як зазначалося у попередньому розділі, занадто велика концентрація кредитного портфеля відносно певної групи позичальників є одним з факторів виникнення портфельного кредитного ризику.

Наступним розглянемо структуру кредитного портфеля банків України у розрізі валют, в яких вони надаються (рис. 2.3).

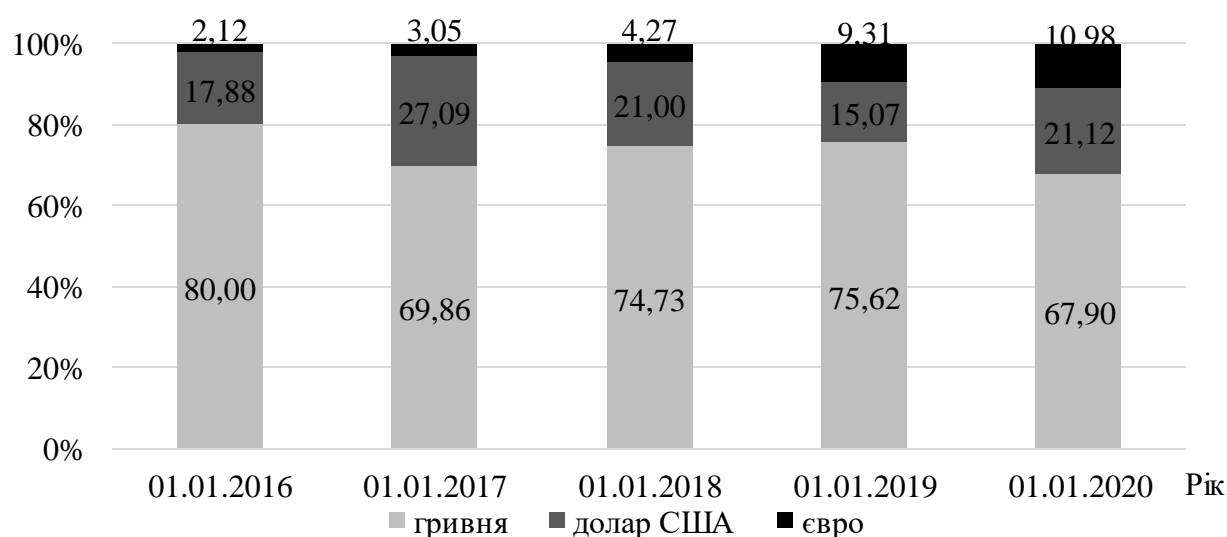

Рисунок 2.3 – Структура кредитного портфеля банків України в розрізі валют за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [42])

Варто зазначити, що вітчизняні банки кредитують позичальників у трьох валютах – гривня, долар США та євро.

Бачимо, що в структурі кредитного портфеля банків України за валютою, переважають кредити в національній валюті, так станом на 01.01.2020 р. частка гривневих кредитів становить 67,9 % загального обсягу портфеля.

Відсутність чіткої тенденції щодо зростання або зменшення частки кредитів в окремій валюті пояснюється постійною зміною курсів валют.

Варто зазначити, що зростання частки кредитів в іноземній валюті (станом на 01.01.2020 р. – 32,1 %) є дуже не безпечним явищем, котре є одним із важливих факторів виникнення портфельного кредитного ризику, адже у разі девальвації гривні, зменшиться спроможність позичальників погашати свою заборгованість, в наслідок чого збільшаться обсяги проблемних кредитів, як це сталося у період кризи 2013 – 2014 рр.

Згідно вимог НБУ, частка доларизації кредитного портфелю повинна бути не більше 30 %.

Важливим фактором ПКР є диверсифікація кредитів за строками (рис. 2.4).

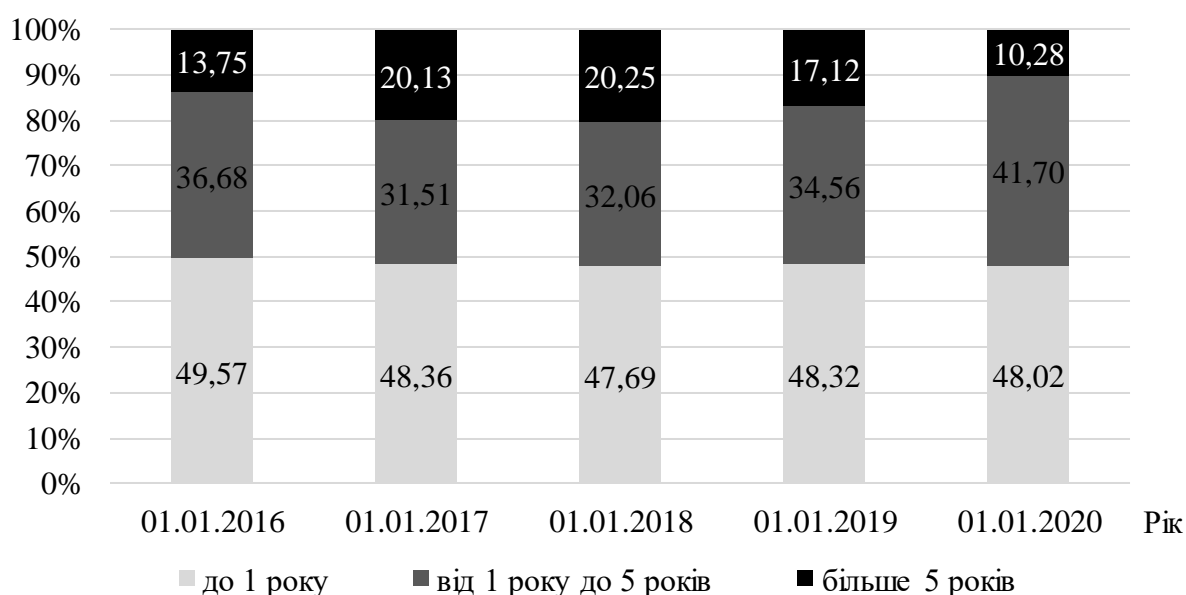

Рисунок 2.4 – Структура кредитного портфеля банків України за строками за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [42])

Здійснивши аналіз структури кредитного портфеля банків України за строками необхідно зазначити, що найбільшу частку у сукупних кредитах становлять короткострокові кредити, а саме кредити до 1 року, що пояснюється тим, що банки з метою уникнення кредитного ризику практично припинили надавати кредити на інвестиційні потреби, спрямовуючи кошти, переважно на споживче кредитування. Так частка короткострокових кредитів протягом останніх 5 років становила майже половину усього кредитного портфеля банків України.

Велике значення має структура кредитного портфеля банківської системи в розрізі галузей економіки, адже як зазначалося раніше, велика концентрація кредитного портфеля відносно певної групи позичальників є одним з факторів виникнення портфельного кредитного ризику. За відсутності необхідного обсягу даних, здійснимо аналіз структури кредитного портфеля банків України станом на 01.01.2020 р. (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Структура кредитного портфеля банків України за секторами економіки станом на 01.01.2020 рр., % (складено автором на основі [42, 43])

Бачимо, що кредитування оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів займає найбільшу частку у структурі

кредитного портфелю за галузями економіки. Загалом, за аналізований період частка кредитування даної галузі досягає 37 %.

Іншими не менш пріоритетними секторами економіки є сільське, лісове та рибне господарство, переробна промисловість, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, операції з нерухомим майном.

Важливо зазначити, що 30.06.2016 року набула чинності Постанова Правління НБУ № 351 Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [5], згідно з якою банківська система перейшла на нові правила оцінки розміру кредитного ризику та категоризації активів, з'явилася категорія «непрацюючі активи/кредити». Тому, визначимо частку непрацюючих кредитів в загальному кредитному портфелі банківської системи за період з 01.01.2018 по 01.01.2020 р. (рис.2.6).

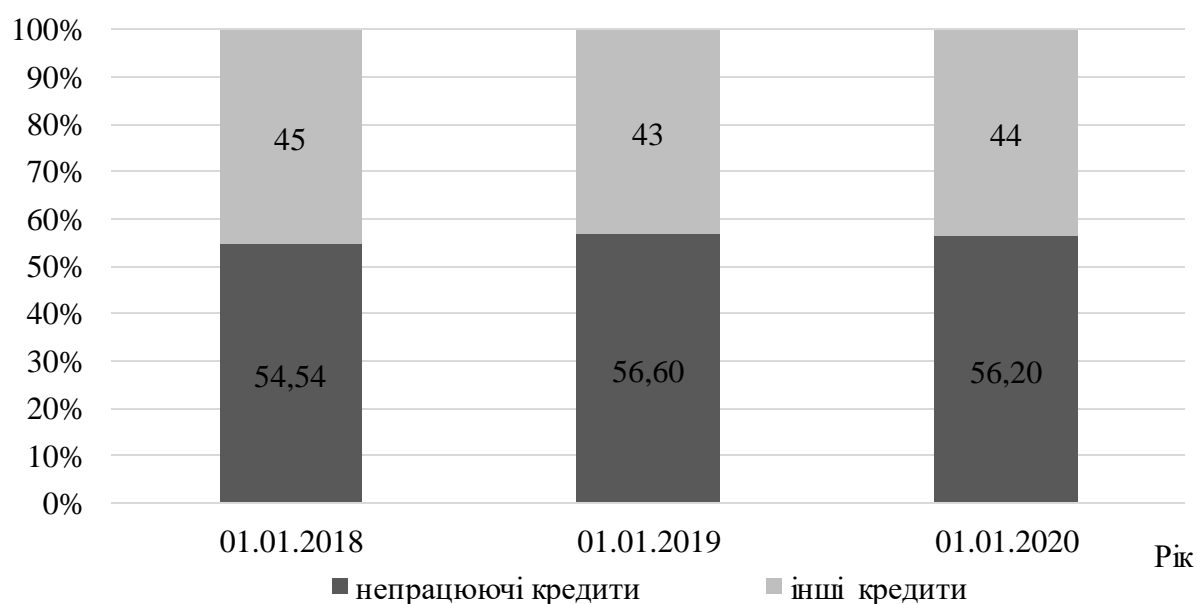

Рисунок 2.6 – Частка непрацюючих кредитів в загальному обсязі кредитного портфеля банківської системи України за період 01.01.2018 – 01.01.2020 рр.

(складено автором на основі [44])

Спираючись на вищенаведені дані зазначимо, що протягом трьох останніх років понад половину кредитного портфеля становлять непрацюючі кредити, що відображає реальну якість кредитного портфеля та активів банківської системи

загалом. Таке явище є важливим чинником гальмування кредитування та одним з ключових ризиків.

Значна частка непрацюючих кредитів є наслідком кредитної експансії минулих років, коли система оцінювання кредитоспроможності та платоспроможності позичальників знаходилась на низькому рівні, а права кредиторів були недостатньо захищеними. Також, значний вплив на частку проблемних кредитів мав такий фактор, як припинення обслуговування кредитів, під час виникнення кризи, особами, пов'язаними з банком, враховуючи те, що обсяг кредитів наданих саме цій групі осіб був значний.

Як зазначає НБУ, на сьогодні всі непрацюючі кредити визнані банками, рівень покриття їх резервами постійно зростає та становить приблизно 95%. Тому надалі непрацюючі кредити суттєво не впливатимуть на фінансові результати та капітал банків [45].

Для зменшення частки непрацюючих кредитів банки повинні «розчищати» свої баланси шляхом реструктуризації, продажу або ж їх списання.

Зазначимо, що зростання обсягів резервів під втрати за кредитами (рис. 2.7) посилює навантаження на банки та негативно впливає на їх платоспроможність та ліквідність, що в свою чергу гальмує процеси кредитування.

Рисунок 2.7 – Динаміка резервів під активні операції та їх частка в активах банківської системи України за період 01.01.2018 – 01.01.2020 рр. (складено автором на основі [41])

Виходячи з даних, представлених на рисунку 2.7 зазначимо, що частка резервів під очікувані втрати на кредитами є значною протягом періоду дослідження – становить більше чверті банківських активів, а їх обсяги поступово зростають, так станом на 01.01.2016 р. резерви склали 321,3 млрд. грн., а вже станом на 01.01.2020 р. їх обсяг досягає 492,3 млрд. грн., що більше у 1,5 разів. Проте, починаючи з 01.01.2019 р. тенденція змінюється і спостерігається поступове скорочення обсягу резервів.

Зазначимо, що зростання обсягів резервів під втрати за активним операціями свідчать про визнання банком можливих втрат із проблемних кредитів.

З точки зору реалізації ПКР, значний запас коштів під втрати є фактором, що зменшить його негативні наслідки.

Важливе місце в управлінні портфельним кредитним ризиком належить регулюванню та контролю з боку НБУ.

Для контролю за рівнем кредитного ризику є встановлені НБУ нормативи кредитного ризику, недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку. Тому, дослідимо, чи виконують вітчизняні банки нормативів кредитного ризику (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка нормативів кредитного ризику по банківській системі України за період 01.01.2016 – 01.01.2020 рр., % (складено автором на основі [46])

Норматив	Нормативне значення	Станом на 01.01.				
		2016	2017	2018	2019	2020
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25 %	22,78	21,48	20,29	19,83	17,61
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	364,14	308,27	208,31	176,23	105,00
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25 %	31,19	36,72	17,89	10,41	7,02

Виходячи з вищенаведених даних зазначимо, що норматив Н7 протягом усього аналізованого періоду відповідає установленому нормативному значенню та має чітку тенденцію до зниження, що є позитивним показником. Так, станом на 01.01.2020 р. його значення становило 17,61 % при нормативі не більше 25 %.

Значення нормативу великих кредитних ризиків (Н8) протягом періоду дослідження має тенденцію до зниження, що свідчить про зниження рівня ризикованості кредитної діяльності та покращення якості сукупного кредитного портфеля. Так значення Н8 станом на 01.01.2020 р. становило 105,00 %, що у 3 рази менше ніж значення даного нормативу станом на 01.01.2016 р. – 364,14 %.

Необхідно звернути увагу на значення показника Н9, котрий станом на 01.01.2016 р. та 01.01.2017 р. не відповідав встановленому нормативному значенню, що свідчить про збільшення в даний період негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банків, та бачимо, що вже станом на 01.01.2018 р. значення показника становило 17,89%, та станом на 01.01.2020 р. знизилася до рівня 7,02 %, що цілком і повністю відповідає вимогам регулятора.

Також, рівень портфельного кредитного ризику можна оцінити за допомогою індикаторів фінансової стійкості, розроблених МВФ. Серед базових індикаторів виділяють три, котрі стосуються кредитного ризику (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Основні індикатори фінансової стійкості, що стосуються портфельного кредитного ризику банків України за 01.01.2016 – 01.01.2020 рр., % (складено автором на основі [47])

Індикатор фінансової стійкості		Станом на 01.01.				
		2016	2017	2018	2019	2020
I3	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	129,02	89,37	70,18	60,2	25,28
I4	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	28,03	30,47	54,54	52,85	48,36
I5	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів:					
	- Резиденти	94,54	95,92	94,21	93,47	92,83
	- Банки	0,72	0,49	0,54	0,90	0,32
	- Центральний банк	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Продовження таблиці 2.3

Індикатор фінансової стійкості		Станом на 01.01.				
		2016	2017	2018	2019	2020
I5	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів:					
	- Інші фінансові корпорації	1,49	1,11	1,01	0,80	0,91
	- Сектор - загального державного управління	0,32	0,14	0,14	0,25	0,45
	- Нефінансові корпорації	75,29	78,55	67,47	74,16	70,88
	- Інші сектори-резиденти	16,72	15,63	16,06	17,36	20,27
	- Нерезиденти	5,46	4,08	5,79	6,53	7,17

Спираючись на дані, наведені в таблиці 2.3 зазначимо, що співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу станом на 01.01.2016 р. становить 129,08 %, тобто недіючі кредити перевищували наявний обсяг капіталу банків на 29,08 %, проте значення даного показника має тенденцію до зниження, так станом на 01.01.2020 р. його значення знизилося до 25,28 %, що є позитивною тенденцією.

Частка проблемних та недіючих кредитів у кредитних портфелях банків протягом усього періоду дослідження знаходиться на досить високому рівні та зростала, про що свідчать збільшення значень індикатору I4 з 28,03 % станом на 01.01.2016 р. до 48,36 % станом на 01.01.2020 р.. Така значна частка недіючих кредитів є свідченням неефективного управління кредитним портфелем банків.

Значення індикатору I5 свідчить про надмірну концентрацію наданих кредитів в окремих секторах економіки, тобто кредитні портфелі вітчизняних банків є недостатньо диверсифікованими, що є одним з факторів виникнення портфельного кредитного ризику.

Здійснивши аналіз рівня портфельного кредитного ризику банків України та визначення факторів, що на нього впливають можемо визначити такі, основні, проблеми:

- занадто велика концентрація кредитного портфеля відносно юридичних осіб, що є одним з факторів кредитного ризику та зосередження кредитування в п'яти секторах економіки;

- у кредитному портфелі вітчизняних банків зосереджений значний обсяг валютних кредитів, котрі є фактором виникнення кредитного ризику;
- недиверсифікованість кредитного портфелю в розрізі строків, значне переважання короткострокових кредитів, що веде до недотримання прибутку;
- значна частка проблемних кредитів в кредитному портфелі банківської системи та її постійне зростання.

Загалом дані проблеми свідчать про неефективне управління портфельним кредитним ризиком та недостатній рівень регулювання і контролю з боку держави.

2.2 Прогнозування рівня портфельного кредитного ризику на основі проведення кореляційно-регресивного аналізу

В результаті аналізу рівня ПКР банків України та факторів його формування було виявлено найбільш впливові, на нашу думку, чинники. Тому необхідним вважаємо за допомогою кореляційно-регресійного аналізу перевірити зв'язок між виявленими факторами, а також з'ясувати ступінь їх впливу на ПКР банківської системи.

Дослідження варто розпочати із визначення залежної змінної, тобто тієї, що характеризує ПКР. Так, доцільним вважаємо обрати за таку – частку непрацюючих кредитів (У) в кредитному портфелі банків, адже даний показник, як ніякий інший, характеризує ПКР. Непрацюючі кредити – це прострочені понад 90 днів кредити, або ж ті, які контрагент не в змозі виконати без стягнення забезпечення, відповідно, це і є тим самим «ризиком втрат від неповернення кредитів», «ймовірністю невиконання зобов'язань», «мірою невизначеності щодо повернення коштів контрагентами», про які йшла мова при визначенні поняття КР у підрозділі 1.1, а отже непрацюючі кредити і є тією категорією, яка безпосередньо відображає рівень ПКР.

Наступним слід визначитися із незалежними змінними – найбільш вагомими факторами впливу на ПКР.

Важливим для створення ефективної системи управління ПКР є аналіз та врахування саме внутрішніх факторів, адже банківська установа може на них впливати, на відміну від зовнішніх, які не піддаються впливу зі сторони банку. Тож, зважаючи на отримані в пункті 2.1 результати, до групи внутрішньобанківських факторів ПКР обираємо наступні:

- темпи приросту кредитного портфеля (X_1);
- частка валютних кредитів у КП банківської системи (X_2);
- частка кредитів, наданих юридичним особам у КП банківської системи (X_3);
- частка короткострокових кредитів у КП банківської системи (X_4);
- обсяг резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями (X_5).

До дослідження, виходячи із сутності впливу, було обрано наступні зовнішні по відношенню до банків і контрагентів фактори:

- обсяг ВВП (X_6);
- річний рівень інфляції (X_7);
- облікова ставка НБУ (X_8);
- курс гривні до долару США (середній за період) (X_9).

Для отримання більш точного результату дослідження будемо проводити за період з 01.01.2011 р. по 01.01.2020 р.. Для одержання якісних результатів, дані для аналізу повинні бути взяті з офіційних джерел, тому інформаційним підґрунтям обрано статистичні звіти НБУ, інформацію з офіційного сайту Мінфіну та Держстату. Дослідження будемо проводити за допомогою програми STATISTICA.

Визначившись із показниками, періодом та джерелами інформації для проведення дослідження, слід побудувати таблицю із вхідними даними (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Вхідні данні для проведення дослідження (складено автором на основі [41, 48, 49, 50, 51, 52, 53])

Станом на	У	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉
01.01.2011	11,2	2,1	47,0	72,0	40,2	148,8	1082,5	109,1	7,8	7,93
01.01.2012	9,6	3,9	41,0	75,0	39,1	157,9	1316,6	104,6	7,8	7,96
01.01.2013	8,89	4,7	37,0	81,0	42,3	141,3	1408,8	99,8	7,6	7,99
01.01.2014	7,7	5,7	34,6	81,8	40,5	131,3	1454,9	100,5	6,5	7,99
01.01.2015	13,5	9,3	46,4	83,3	44,6	204,9	1566,7	124,9	14,0	11,88
01.01.2016	22,1	18,3	20,0	82,3	49,6	321,3	1979,4	143,3	22,0	21,84
01.01.2017	30,5	20,7	30,1	84,2	48,4	484,4	2383,1	112,4	14,0	25,55
01.01.2018	54,5	0,9	25,3	83,4	47,7	511,1	2982,9	113,7	14,5	26,59
01.01.2019	56,6	5,8	24,4	82,1	48,3	556,4	3558,7	109,8	18,0	27,20
01.01.2020	56,2	5,4	32,1	79,5	48,0	492,3	3974,5	104,1	13,5	25,84

Зважаючи на те, що обрані нами дані мають різні одиниці виміру, наступним необхідно здійснити їх нормалізацію (рис. 2.8). Нормалізацію даних необхідно здійснювати, адже несумісність одиниць вимірювань змінних може відбитися на результатах дослідження.

Станом на										
	1 У	2 X ₁	3 X ₂	4 X ₃	5 X ₄	6 X ₅	7 X ₆	8 X ₇	9 X ₈	10 X ₉
1	-0,8	0,5	1,4	-2,1	-1,2	-0,9	-1,1	-0,2	-0,9	-1,02
2	-0,8	-0,1	0,8	-1,4	-1,4	-0,9	-0,8	-0,6	-0,9	-1,02
3	-0,9	-0,2	0,3	0,1	-0,6	-1,0	-0,7	-0,9	-1,0	-1,01
4	-0,9	0,9	0,1	0,3	-1,1	-1,0	-0,7	-0,9	-1,2	-1,01
5	-0,6	1,2	1,4	0,7	-0,1	-0,6	-0,6	1,0	0,3	-0,58
6	-0,2	-1,5	-1,5	0,5	1,2	0,0	-0,2	2,4	1,8	0,53
7	0,16	-1,8	-0,4	0,9	0,9	1,0	0,2	0,0	0,3	0,95
8	1,31	0,2	-0,9	0,7	0,7	1,1	0,8	0,1	0,4	1,06
9	1,41	0,9	-1,0	0,4	0,9	1,4	1,4	-0,2	1,1	1,13
10	1,39	-0,2	-0,2	-0,2	0,8	1,0	1,8	-0,6	0,2	0,98

Рисунок 2.8 – Нормалізовані вхідні статистичні дані

Використовуючи дані рисунку 2.8 побудуємо матрицю кореляційних зв'язків (рис. 2.9), де залежною змінною виступає У – частка непрацюючих кредитів, а X₁ – X₉ (темпи приросту кредитного портфеля, частка валютних кредитів, частка кредитів, наданих юридичним особам, обсяг резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями, обсяг ВВП, річний

рівень інфляції, облікова ставка НБУ, курс гривні до долару США) є незалежними змінними, що впливають на Y .

Переменная	Корреляции (Таблица данных1)									
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	Y
X1	1,000000	0,480168	-0,179547	-0,445908	-0,272239	-0,091336	-0,349077	-0,364732	-0,374196	-0,056510
X2	0,480168	1,000000	-0,579721	-0,774946	-0,702499	-0,621214	-0,358134	-0,720242	-0,775418	-0,624419
X3	-0,179547	-0,579721	1,000000	0,668575	0,481999	0,390912	0,314593	0,528199	0,538102	0,348077
X4	-0,445908	-0,774946	0,668575	1,000000	0,859580	0,759227	0,536692	0,896425	0,930072	0,752168
X5	-0,272239	-0,702499	0,481999	0,859580	1,000000	0,917810	0,148019	0,675310	0,981762	0,947040
X6	-0,091336	-0,621214	0,390912	0,759227	0,917810	1,000000	-0,021713	0,553407	0,887789	0,967918
X7	-0,349077	-0,358134	0,314593	0,536692	0,148019	-0,021713	1,000000	0,790428	0,300748	0,016957
X8	-0,364732	-0,720242	0,528199	0,896425	0,675310	0,553407	0,790428	1,000000	0,774051	0,567264
X9	-0,374196	-0,775418	0,538102	0,930072	0,981762	0,887789	0,300748	0,774051	1,000000	0,908488
Y	-0,056510	-0,624419	0,348077	0,752168	0,947040	0,967918	0,016957	0,567264	0,908488	1,000000

Рисунок 2.9 – Кореляційна матриця

Отримані дані (рис. 2.9) свідчать, що незалежні змінні в моделі корелюють одна з одною, що свідчить про наявність в моделі мультиколінеарності, яка ускладнює оцінку і негативно впливає на загальний результат дослідження.

Дві змінні колінеарні, коли вони знаходяться між собою в лінійній залежності, якщо коефіцієнт кореляції більше 0,7 [54]. Щоб позбутися мультиколінеарності, необхідно виключити з моделі ті чинники, що є причиною її появи. Після виключення взаємозалежних факторів, у кореляційній таблиці залишилися такі фактори впливу як темпи приросту кредитного портфеля, частка кредитів, наданих юридичним особам, обсяг ВВП та облікова ставка НБУ (табл. 2.10).

Переменная	Корреляции (Таблица данных1)				
	X1	X3	X6	X8	Y
X1	1,000000	-0,179547	-0,091336	-0,364732	-0,056510
X3	-0,179547	1,000000	0,390912	0,528199	0,348077
X6	-0,091336	0,390912	1,000000	0,553407	0,967918
X8	-0,364732	0,528199	0,553407	1,000000	0,567264
Y	-0,056510	0,348077	0,967918	0,567264	1,000000

Рисунок 2.10 – Кореляційна матриця після усунення мультиколінеарності
(складено автором)

Наочно кореляційна матриця після усунення мультиколінеарності зображена на рис. Е.1.

Наступним варто здійснити регресійний аналіз, який дозволяє обчислити передбачувані відносини між залежною змінною та однією або декількома незалежними змінними. Використовуючи регресійний аналіз, можемо змоделювати залежність між обраними змінними, а також здійснити прогноз на основі отриманої моделі.

Результати проведення регресійного аналізу представлені на рисунку 2.11.

Итоги регрессии для зависимой переменной: Y (Таблица данных1)						
R= ,97139259 R2= ,94360357 Скоррект. R2= ,89848642						
F(4,5)=20,915 p<,00254 Станд. ошибка оценки: ,31861						
N=10	БЕТА	Ст.Ош. БЕТА	В	Ст.Ош. В	t(5)	p-знач.
Св.член			0,000000	0,100754	0,000000	1,000000
X1	0,054215	0,115238	0,054215	0,115238	0,470461	0,657833
X3	-0,062750	0,126310	-0,062750	0,126310	-0,496794	0,640403
X6	0,942984	0,130077	0,942984	0,130077	7,249405	0,000780
X8	0,098329	0,148952	0,098329	0,148952	0,660137	0,538358

Рисунок 2.11 – Результати регресійного аналізу (складено автором)

Виходячи з даних, наведених на рисунку 2.11 можемо стверджувати про статистичну значимість такого фактору, як ВВП, адже розрахований t- критерій Стьюдента для даного показника становить 7,249, що є більшим за табличне значення – 2,5706 [55]. Значимість впливу даного фактору пояснюється тим, що ВВП – це один із основних та найважливіших показників розвитку економіки країни, що відбиває сукупний результат діяльності економічних суб'єктів у сфері виробництва. Даний показник характеризує економічну ситуацію в країні та який визначає споживчі настрої суб'єктів економіки, що безпосередньо впливає на бажання фізичних та юридичних осіб користуватися банківськими послугами та можливість вчасно розраховуватися із взятими на себе зобов'язаннями.

Отримана модель є статистично значущою, адже отриманий в результаті дослідження коефіцієнт Фішера (20,915) у рази більший за його табличне значення – 5,05 [55].

Також, важливим показником при оцінці моделі є коефіцієнт детермінації (R^2), який в нашому випадку дорівнює 0,898, що свідчить про те, що зміна частки непрацюючих кредитів (Y) на 89,8 % пояснюється зміною таких факторів, як темп приросту кредитного портфеля, частка кредитів, наданих юридичним особам, обсяг ВВП та облікова ставка НБУ, та лише на 10,2 % зміною інших факторів, що не враховувалися в моделі. Такий результат є позитивним показником, що свідчить про високу якість побудованої моделі.

Наступним етапом є побудова рівняння залежності або ж побудова регресійного рівняння (2.1).

$$Y = 0,0542 \cdot X_1 - 0,0627 \cdot X_3 + 0,9429 \cdot X_6 + 0,0983 \cdot X_8 \quad (2.1)$$

де Y – частка непрацюючих кредитів;

X_1 – темп приросту кредитного портфеля;

X_3 – частка кредитів, наданих юридичним особам;

X_6 – обсяг ВВП;

X_8 – облікова ставка НБУ.

На основі побудованого рівняння можемо зробити наступні висновки:

– при збільшенні темпу приросту кредитного портфеля банків на 1 % частка непрацюючих кредитів збільшиться на 0,0542 %;

– збільшення частки кредитів, наданих юридичним особам на 1 % призведе до зменшення частки непрацюючих кредитів на 0,0627 %;

– зростання обсягу ВВП на 1 млрд. грн. спровокує збільшення частки проблемних кредитів на 0,9429 %.

– підвищення облікової ставки НБУ на 1 % буде сприяти зростанню частки непрацюючих кредитів на 0,0983 %.

Далі, здійснимо прогноз залежної змінної на 2021 р.. Перш за все необхідно визначити прогнозні значення факторів формування ПКР. Враховуючи тенденції попередніх років та прогноз макроекономічних показників на наступний рік отримуємо наступні прогнозні значення незалежних змінних.:

- темпи приросту кредитного портфеля – -5,13 %;
- частка кредитів, наданих юридичним особам – 80,50 %;
- обсяг ВВП – 4086,2 млрд. грн.;
- облікова ставка НБУ – 14,3 %.

Результати розрахунку прогнозного значення частки непрацюючих кредитів на 2021 р. з урахування очікуваних змін факторів його формування представлені на рисунку 2.11.

Переменная	Предск. значения для (Таблица данных1) перемен.: Пер1		
	В-Вес	Значение	В-Вес * знач.
Пер2	-0,138680	-5,130	0,7114
Пер4	-0,294384	80,500	-23,6979
Пер7	0,019530	4086,200	79,8016
Пер9	0,299566	14,300	4,2838
Св.член			4,9238
Предсказанные			66,0227
-95,0%ИС			48,7885
+95,0%ИС			83,2569

Рисунок 2.11 – Результат прогнозу залежної змінної

Загалом, прогнозне значення у 66 % за неефективного управління ПКР є реальним для банківської системи України в сучасних умовах функціонування, коли зростає невизначеність, пов'язана з поширенням коронавірусу, а також враховуючи тенденцію останніх років – стрімке зростання непрацюючих кредитів в портфелях банків. Тому, перед вітчизняними банками постає важливе завдання – підвищити ефективність управління ПКР.

Використання результатів проведеного дослідження доцільно враховувати під час формування кредитної політики, адже саме цей документ визначає орієнтацію банку на обслуговування певного сегменту клієнтів, окреслює пріоритетні напрями та об'єми використання наявних коштів, встановлює необхідні вимоги щодо валют та строків надання кредитів, що у сукупності впливає на ПКР.

Так, формуючи кредитну політику та приймаючи рішення щодо управління ПКР слід враховувати той факт, що нарощення обсягів кредитного портфеля не завжди показником, який призведе до збільшення прибутку оскільки збільшення кредитного портфеля супроводжується зростанням відповідних ризиків, адже системи оцінювання позичальників не є повністю досконалыми, існує юридичний та операційний ризики, економічна та політична ситуація у країні не є стабільною, форс-мажорні обставини можуть статися у будь-який момент часу, що призведе до переведення частини нарощених кредитів у категорію «непрацюючі».

Як засвідчив проведений факторний аналіз банки мають розширювати та продовжувати співпрацю з надійними, та фінансово стійкими підприємствами, котрі в змозі вчасно обслуговувати свої зобов'язання, що обумовить збільшення обсягу кредитного портфеля та позитивно вплине на зменшення частки непрацюючих кредитів.

Як свідчать проведені розрахунки, підвищення облікової ставки НБУ на 1 % буде сприяти зростанню частки непрацюючих кредитів на 0,0983 %, тому з метою уникнення несплати позичальниками основної суми боргу та відсотків за нею через зміну процентної ставки за отриманим раніше кредитом, банкам слід використовувати фіксовані процентні ставки. Дієвим методом мінімізації ПКР може виступати виважений підхід по розрахунку виважених обсягів резервів під очікувані збитки за кредитними операціями.

Практична апробація отриманих результатів сприятиме підвищенню ефективності управління ПКР.

ВИСНОВКИ

Банківське кредитування є найбільш динамічним та найбільш прибутковим видом банківських операцій, через що кредитний ризик займає значне місце серед усіх банківських ризиків.

Кредитний ризик являє собою єдність окремих різновидів ризиків, що виділяються залежно від характеру, причин їх виникнення та напрямів прояву в процесі банківського кредитування та розглядається науковцями з точки зору ризику, невизначеності, ймовірності та наслідків реалізації.

Серед різновидів кредитного ризику особливе місце належить ризику кредитного портфеля, який виявляється у зниженні вартості активів банківської установи, зважаючи на те, що управління ним є важливим для кожного банку, адже кредитний портфель банківської установи є однією з найбільш ризикових та найбільш вагомих складових структури процентних доходів.

Портфельний кредитний ризик може виникати з різних причин. Такими чинниками є: фактори зовнішнього щодо банків та контрагентів середовища, внутрішньо-банківські фактори та фактори, пов'язані з діяльністю позичальника. В залежності від дії зазначених факторів, банківська установа може отримати як позитивний так і негативний фінансовий результат у вигляді неочікуваного прибутку або збитку.

В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що важливим для банку є забезпечення якісного управління портфельним кредитним ризиком, адже від цього безпосередньо залежить фінансова безпека та ефективність його діяльності.

Управління портфельним кредитним ризиком являє собою процес, що складається з певних послідовних етапів, дієвих методів та механізмів, за допомогою яких банк своєчасно виявляє та оцінює рівень ризику, проводить моніторинг та здійснює контроль за його рівнем.

Метою управління є забезпечення оптимального співвідношення між рівнем ризику та очікуваною економічною вигодою, що передбачає формування

кредитного портфеля банку з такими параметрами, які дозволили б забезпечити найбільшу прибутковість при найменшому рівні ризику,.

Мета управління портфельним кредитним ризиком досягається в результаті реалізації основних етапів управління, що включають: ідентифікацію ризику, кількісну оцінку, вибір способу мінімізації, регулювання та контроль.

На першому етапі управління, при ідентифікації ризику кредитного портфеля банку відбувається вивчення та аналіз факторів, які на нього впливають.

Другий етап управління – кількісна оцінка, займає головне місце в системі управління адже дає можливість об'єктивно оцінити такі важливі характеристики кредитного ризику, як необхідні резерви під очікувані втрати за портфелем і економічний капітал під неочікувані втрати. Методами, за допомогою яких можна оцінити портфельний кредитний ризик є: стрес-тестування; аналітичний, коефіцієнтний, статистичний методи; системні комплекси, які ґрунтуються на використанні показника VaR.

На основі результатів, отриманих в результаті оцінки портфельного кредитного ринку приймається рішення щодо вибору ефективного методу управління портфельним кредитним ризиком. До таких методів належить: диверсифікація; лімітування; сек'юритизація; створення резервів за кредитними операціями.

Визначено, що регулювання кредитним ризиком здійснюється як на мікрорівні так і на макрорівнях (як на рівні держави, так і на рівні окремого банку).

Регулювання кредитних ризиків на макрорівні, полягає в формуванні банком стратегії, визначенні цілей та довготермінових завдань, а також у визначенні найефективніших методів їх досягнення.

З метою регулювання портфельного кредитного ризику банків, НБУ застосовує такі методи впливу на кредитні операції банків як облікова політика, операції на відкритому ринку та зміна норм обов'язкових резервів.

З метою контролю за рівнем портфельного кредитного ризику банків НБУ установив три нормативи кредитного ризику, виконання яких є обов'язковим для усіх банківських установ (Н7, Н8, Н9).

На основі узагальнення наукової літератури було встановлено, що ефективність управління портфельним кредитним ризиком залежить від логічно налагодженого та структурованого організаційного забезпечення, яке складається з трьох ліній захисту.

В роботі було проведено оцінку ПКР та факторів його формування, що дозволило визначити рівень диверсифікації та концентрації кредитного портфеля банків України, частку непрацюючих кредитів, динаміку та частку резервів під очікувані збитки за активними операціями, а також розглянуто виконання банківськими установами встановлених НБУ нормативів кредитного ризику та динаміку індикаторів МВФ, щодо кредитного ризику. В результаті дослідження отримали наступне:

- загальний обсяг активів банківської системи України за останні 5 років зріс, що відбулося за рахунок зростання вкладень у цінні папери і довгострокові інвестиції;
- у структурі активів банків левову частку займає кредитний портфель;
- занадто велика концентрація кредитного портфеля відносно юридичних осіб, що є одним з факторів впливу на рівень портфельного кредитного ризику;
- високий рівень доларизації кредитного портфеля, котрі є фактором виникнення портфельного кредитного ризику;
- переважання в портфелі короткострокові кредитів, що є причиною недоотримання частини прибутку;
- значна частка непрацюючих кредитів, що є важливим чинником гальмування кредитування та одним з ключових кредитних ризиків;
- значна частка та зростання обсягів резервів під втрати за активним операціями, що свідчить про визнання банком можливих втрат із проблемних кредитів;
- відповідність значень нормативів кредитного ризику встановленим нормативним;

– значення індикаторів МВФ, щодо кредитного ризику підтвердили висновки щодо надмірної концентрації наданих кредитів в окремих секторах економіки та значну частку проблемних кредитів.

В результаті аналізу рівня ПКР банків України та факторів його формування було виявлено найбільш впливові, на нашу думку, чинники. Та здійснено кореляційно-регресійний аналіз з метою виявлення зв'язків між обраними факторами, де залежною змінною є частка непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банків, а незалежними – внутрішньобанківські фактори портфельного кредитного ризику: темпи приросту кредитного портфеля; частка валютних кредитів у КП банківської системи; частка кредитів, наданих юридичним особам у КП банківської системи; частка короткострокових кредитів у КП банківської системи; обсяг резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями та зовнішні по відношенню до банків і контрагентів фактори: обсяг ВВП; річний рівень інфляції; облікова ставка НБУ; курс гривні до долару США.

Отримали модель, в якій зміна частки непрацюючих кредитів на 89,8 % пояснюється зміною обраних нами факторів та лише на 10,2 % зміною інших факторів, що не враховувалися в моделі. Такий результат є позитивним показником, що свідчить про високу якість побудованої моделі.

Прогнозне значення у частки проблемних кредитів станом на 01.01.2021 р., що сягає 66 % за неефективного управління ПКР є реальним для банківської системи України в сучасних умовах функціонування, коли зростає невизначеність та паніка, пов'язана з поширенням коронавірусу, а також враховуючи тенденцію останніх років – стрімке зростання непрацюючих кредитів в портфелях банків.

Перед вітчизняними банками постає важливе завдання – підвищити ефективність управління портфельним кредитним ризиком, досягненню якого сприятиме використання банками результатів проведеного дослідження, а саме врахування напряду впливу виявлених факторів, під час формування кредитної політики, а також, піз час прийняття управлінських рішень щодо портфельного кредитного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Altman E. Managing Credit Risk / E. Altman. 2nd Edition. - John Wiley and Sons, 2008. – 655 p.
2. Граділь А.І. Фінансові ризики у банківській діяльності : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А.І. Граділь. – Харків: ХНУ, 2006. – 20 с.
3. Шевчук А. М. Банківські ризики: міжнародні та вітчизняні стандарти / А. М. Шевчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць – Тернопіль : «Економічна думка», 2016. – Том 24. – № 2. – С. 38-42.
4. Юденич М. Е. Управление кредитным риском при кредитовании корпоративных клиентов российскими банками : дис. ... канд. экон. наук, спец. : 08.00.10 / М. Е. Юденич. – СПб., 2014. – 180 с.
5. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
6. Глосарій банківської термінології НБУ [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123415
7. Credit Risk 2017 [Electronic resource] / Sydbank Group – Access mode: <https://www.sydbank.com/wps/wcm/connect/sydbankcom/29d9d0bb-ba59-4d51-af85-dcdf895cad47/credit-risk2017.pdf?MOD=AJPERES&CVID=mD4gxXK>
8. Cai R. How does credit risk influence liquidity risk? Evidence from Ukrainian banks / R. Cai, M. Zhang // Visnyk of the National Bank of Ukraine. – 2016. – № 241. – pp. 21 – 33.
9. Бабкин В. Минимизация банковских рисков с позиции экономической безопасности / В. Бабкин // Управление в кредитной организации. – 2017. – №2. – С. 101-115.

10. Філь М. І. Кредитний ризик банківської установи та способи його мінімізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1818/1/Fil%20M.I.%2C%20BSs-51.pdf>
11. Пернарівський О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 44–48.
12. Петрушко Я. Р. Управління кредитним ризиком як запорука безпеки кредитної діяльності банку / Петрушко Я.Р. // Ефективна економіка. – 2018. – № 6.
13. Коваленко В.В. Обґрунтування підходів і показників оцінки кредитного ризику / В.В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми: Мрія – 1 ЛТД; УАБС, 2000. – С. 65-72.
14. Яворський Р. Розвиток банківської системи в Україні / Р. Яворський – К. – 2014. – 244 с.
15. Морозова Г. С. Сутність та методи управління кредитним ризиком банку / Г. С. Морозова // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва : Економічні науки. – 2014. – № 7. – С. 343 – 353.
16. Наумов Д. О. Класифікація ризиків у міжнародній практиці / Д. О. Наумов // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С. 38–40.
17. Верхуша Н. П. Механізм управління кредитним ризиком банку : дис. ... канд. екон. наук, спец. : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Н. П. Верхуша ; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2012. – 234 с.
18. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>
19. Assessing portfolio credit risk in a sample of EU large and complex banking groups [Electronic resource] / Financial Stability Review of ECB – Access mode: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/art/ecb.fsrart200706_03.en.pdf
20. Просович О. П. Ідентифікація та оцінка кредитного ризику комерційних банків [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/mar/9657/ilovepdf_com-88-96.pdf

21. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.

22. Костюк В.А. Управління кредитним ризиком банку / В.А. Костюк // Економіка і суспільство. – 2016. – № 7. – С. 754 – 760.

23. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки / Л. О. Гаряга // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – Т. 17. – С. 318-329.

24. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.

25. Ковальов О.Л. Класифікація банківських ризиків. Фактори, що впливають на кредитні ризики, і підходи до їх класифікації / Ковальов О.Л. // Формування ринкових відносин в Україні. - 2006 - №2 - С.63

26. Павлюк С. М. Кредитні ризики та управління ними / С. М. Павлюк // Фінанси України. – 2013. – №11. – С.105-110.

27. Слобода Л. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності / Л. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – №1. – с.128.

28. Болгар Т. М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи : монографія / Т. М. Болгар – Кременчук : Видавництво ПП Щербатих О. В., 2013. – 372 с.

29. Руда О. Л. Кредитний ризик та фактори, що на нього впливають [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/ruda-ol-kreditniyrizik-ta-faktori-scho-na-nogo-vplivayut>

30. Ситнікова А.І. Стратегія управління кредитним ризиком банку // Ситнікова А.І., Прийдун Л.М. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/sitnikova-ai-priydun-lm-strategiya-upravlinnya-kreditnimrizikom-banku/>

31. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361 – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_382500-04#Text

32. Гапонько О. Ю. Ієрархічна структура управління портфельним кредитним ризиком банку / Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. on-line конференції : (м. Суми, 19–20 листопада 2020 р.) / ННІ БТ «УАБС» СумДУ. – Суми : СумДУ, 2020. – С.25 – 28.

33. Сало І. В. Науково-методичні підходи до ідентифікації та оцінки кредитного ризику банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/29136-54451-1-PB.pdf>

34. Тарасевич Н. В. Стрес-тестування ризиків як інструмент антикризового управління діяльністю банків / Н. В. Тарасевич // Фінанси, облік, банки. – 2014. - № 1 (20). – С. 255 – 263.

35. Волкова Н. І. Управління ризиком кредитного портфеля комерційного банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/1411-2856-1-SM.pdf>

36. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>

37. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] / Постанова Національного банку України від 28.08.2001 №368 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

38. Рівень непрацюючих кредитів (NPLs) [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

39. Присяженко О. Організаційна структура системи управління ризиками [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=79051051>

40. Байда В. Управління операційним ризиком [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Upravlinnya_operac_rizikom_2018-09-18_19_pr.pdf?v=4
41. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
42. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>
43. Васильченко З. М. Особливості банківського кредитування в умовах фінансової нестабільності в Україні / З. М. Васильченко // *Финансовые услуги.* – 2017. – № 1. – С. 6 – 10.
44. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
45. Рівень непрацюючих кредитів (NPLs) [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>
46. Значення економічних нормативів в цілому по банківській системі [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>
47. Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#4fsi>
48. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2011/>
49. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvpf_kv2020u.htm

50. Індекс інфляції в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
51. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates?date=01.01.2011&period=monthly>
52. Курс долара в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/currency/usd/2015-01-01/>
53. Облікова ставка НБУ [Електронний ресурс] / Національний банк України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish>
54. Елисеєва И. И. Эконометрика : учебник / И. И. Елисеєва – М. : Финансы и статистика, 2002. – 344 с.
55. Таблица значений t-критерия Стьюдента та F-критерію Фішера при уровне значимости $\alpha = 0,05$ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://univer-nn.ru/econometrica/Fisher-Student-table.pdf>
56. Дзюблюк О. В. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку : монографія / О. В. Дзюблюк – Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2015. – 295 с.
57. Швець О. В. Контроль та способи мінімізації кредитного ризику банку : дис. ... канд. екон. наук, спец. : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О. В. Швець – Київ, 2017. – 211 с.
58. Кислов А. Визначення методів управління портфельним кредитним ризиком банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16352/1/%D0%9A%D0%B8.pdf>
59. Єпіфанов А. О. Управління ризиками банків : монографія / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 284 с.
60. Волкова В. В. Методичні аспекти управління ризиком кредитного портфеля банку / В. В. Волкова // Економіка і організація управління. – 2016. – № 1. – с. 45 – 52.

ДОДАТОК А

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТНИЙ РИЗИК»

Таблиця А.1 – Підходи до визначення сутності поняття «кредитний ризик»

Автор	Визначення
Altman E. [1]	Кредитний ризик – ризик втрат, що виникає внаслідок дефолту у кредитора або контрагента .
Граділь А. [2]	Кредитний ризик – це ризик схильності до втрат, якщо контрагент по угоді не виконує своїх зобов'язань у відповідний термін.
Шевчук А. М. [3]	Кредитний ризик – ризик невиконання позичальником або контрагентом своїх зобов'язань відповідно до обговорених умов.
Юденич М.Є. [4]	Кредитний ризик – це ризик втрат у зв'язку з невиконанням контрагентами умов договору.
Бабкін В. [9]	Кредитний ризик – це невизначеність щодо виникнення збитків, внаслідок невиконання або ж невчасного виконання боржником фінансових зобов'язань перед банком.
Філь М. І. [10]	Кредитний ризик – невизначеність щодо повного та своєчасного виконання позичальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і процентів по ньому у встановленні договором строки.
Пернарівський О. та Костюк В. А. [11]	Кредитний ризик – міра невизначеності щодо виникнення небажаних подій при здійсненні фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдасться скористатися забезпеченням повернення позичених коштів.
Петрушко Я. Р. [12]	Кредитний ризик – це потенційна можливість втрати сум основного боргу й відсотків по ньому, що виникає в результаті порушення цілісності руху під впливом різноманітних ризикоутворюючих факторів.
Коваленко В. [13]	Кредитний ризик – грошове вираження імовірного відхилення фактичних результатів з надання позичок від очікуваних унаслідок невизначеності дії екзогенних та ендогенних факторів як відповідної реакції на керування рішеннями, пов'язаними з кредитуванням.
Яворський Р. [14]	Кредитний ризик – це ймовірність зміни грошового потоку як у кількісному, так і часовому вимірі під час кредитної операції як з боку кредитора, так і з боку позичальника.
Морозова Г. [15]	Кредитний ризик – це вартісне вираження ймовірності відхилення ризикової позиції від очікуваних результатів (настання ризикової події).
Наумов Д. [16]	Кредитний ризик – це можливий спад прибутковості банку або втрата частини акціонерного капіталу в результаті неспроможності позичальника погасити і обслуговувати отриманий кредит.
Верхуша Н. [17]	Кредитний ризик банку – це ймовірність зміни вартості або визнання активів банку знеціненими/нестратегічними через відкриття ризикової позиції, що виникає під впливом та внаслідок взаємодії зовнішніх і внутрішніх щодо банку ризик-факторів, і характеризується суттєвими несприятливими відхиленнями від очікуваних результатів.

ДОДАТОК Б

КЛАСИФІКАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Таблиця Б.1 – Класифікація кредитного ризику банку (складено автором на основі [18, 32, 33])

Класифікаційна ознака	Види кредитних ризиків
За рівнем виникнення	Індивідуальний кредитний ризик
	Портфельний кредитний ризик
За фінансовими наслідками	Кредитний ризик, наслідком якого є фінансові втрати
	Кредитний ризик, наслідком якого є втрачена вигода
	Кредитний ризик, наслідком якого є фінансовий дохід
За сферою виникнення	Зовнішній (систематичний)
	Внутрішній (несистематичний)
За ймовірністю реалізації	Реалізований кредитний ризик
	Потенційний кредитний ризик
За статусом позичальника	Ризик при кредитуванні корпоративних клієнтів
	Ризик при кредитуванні юридичних осіб
	Ризик при кредитуванні фізичних осіб
	Ризик при кредитуванні банків
	Ризик при кредитуванні інсайдерів
За можливістю прогнозування	Прогнозований кредитний ризик
	Непрогнозований кредитний ризик
За видом кредитної операції	Ризик при безпосередній видачі кредиту
	Ризик при операціях з векселями
	Ризик при лізингових операціях
	Ризик при факторингових операціях
	Ризик при акредитивах
	Ризик при гарантійних операціях
За можливістю прийняття	Ризик, що береться банком самостійно
	Ризик, що передається страховій компанії (гаранту, поручителю)
	Ризик, що розподіляється між іншими банками (при консорціумному кредитуванні)
За учасниками кредитної угоди	Ризик щодо позичальника
	Ризик щодо страховика
	Ризик щодо гаранта (поручителя)
За напрямом використання кредитів	Ризик за споживчими кредитами
	Ризик за промисловими кредитами
	Ризик за інвестиційними кредитами
За розмірами втрат	Незначний ризик
	Великий ризик
	Критичний ризик
За терміном дії кредитної угоди	Ризик по короткострокових угодах
	Ризик по довгострокових угодах

ДОДАТОК В

ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЬНИМ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

Таблиця В.1 – Принципи ефективного управління портфельним кредитний ризиком (складено автором на основі [17, 10, 56, 57])

Принцип	Сутність
Цілісність	Розгляд елементів портфельного кредитного ризику як сукупної цілісної системи
Відкритість	Обов'язкове врахування взаємозв'язку портфельного кредитного ризику з іншими видами ризику
Комплексність	Необхідність урахування складності портфельного кредитного ризику як об'єкту управління внаслідок значної кількості факторів, що на нього впливають, включаючи взаємозв'язок між ризиками та їх можливі наслідки
Здатність до інтеграції нових елементів	Можливість системи управління кредитним ризиком гнучко реагувати на появу нових ризик-факторів та ускладнення взаємозв'язків між ризиками.
Гнучкість і адаптивність	Здатність до пристосування до мінливих умов внутрішнього та зовнішнього середовищ та висока швидкість реагування на них.
Адекватність	Відповідність реалізованих управлінських впливів умовам внутрішнього та зовнішнього середовищ.
Ефективність	Здатність долати негативні наслідки виникнення несприятливих ситуацій при мінімальному обсязі відповідних ресурсів.
Багатофункціональність та універсальність	Здатність системи УПКР ідентифікувати кредитні ризики, оцінювати їхні величини, регулювати та контролювати ризикові позиції на постійній основі, не зважаючи на вплив зовнішнього та внутрішнього середовищ.
Ієрархічність	Забезпечення такої багаторівневої структури прийняття управлінських рішень щодо ПКР, що дозволяє забезпечити адекватний розподіл повноважень і відповідальності.
Модульність	Можливість поєднання різних технологій УПКР у різних ситуаціях, що забезпечить індивідуалізацію управлінських впливів

ДОДАТОК Г

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЗНИЖЕННЯ ПОРТФЕЛЬНОГО КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

Таблиця Г.1 – Характеристика методів зниження ризику кредитного портфеля (складено автором на основі [58, 59, 60])

Метод	Особливості застосування	Ефект застосування
Диверсифікація	<p>1) розподіл кредитного портфеля серед широкого кола позичальників (різних за видом діяльності та характеристиками);</p> <p>2) розрізняють три види диверсифікації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - галузеву (розподіл кредитів між клієнтами, які здійснюють діяльність у різних галузях економіки); - географічну (розподіл кредитних ресурсів між позичальниками, які перебувають у різних регіонах); - портфельну (розосередження кредитів між різними категоріями позичальників). 	<p>1) можливість знизити загальний кредитний ризик, пов'язаний із проблемами у конкретній галузі та з тим чи іншим позичальником;</p> <p>2) надмірна диверсифікація призводить до зростання кредитного ризику.</p>
Лімітування	<p>1) встановлення максимально допустимих розмірів наданих позик (в абсолютних та відносних показниках);</p> <p>2) ліміти можуть установлюватися за видами кредитів, категоріями позичальників за кредитами в окремі галузі, географічні території, за найбільш ризиковими напрямками кредитування.</p>	<p>1) уникнення критичних втрат унаслідок необдуманого концентрування будь-якого виду ризику;</p> <p>2) диверсифікація кредитного портфеля та забезпечення стабільних доходів.</p>
Резервування	<p>1) акумуляція частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів;</p> <p>2) резерви створюються на основі оцінки кредитного портфеля з урахуванням можливих втрат.</p>	<p>1) уникнення негативного впливу кредитних ризиків на величину основного капіталу;</p> <p>2) підвищує надійність і стабільність банківської системи в цілому.</p>
Сек'юритизація	<p>1) продаж активів банку шляхом перетворення їх у цінні папери, які в подальшому розміщуються на ринку;</p> <p>2) передбачає розмежування функцій кредитора й емітента цінних паперів (інвестори приймають грошові потоки щодо погашення боргу та сам ризик неповернення кредитів).</p>	<p>1) можливість банку передавати кредитний ризик інвесторам;</p> <p>2) знижує рівень ризикованості банку;</p> <p>3) покращує якість активів і показники адекватності капіталу.</p>

ДОДАТОК Д

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРТФЕЛЬНОГО КРЕДИТНОГО
РИЗИКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ
УКРАЇНИ**

Рисунок Д.1 – Основні засади регулювання портфельного кредитного ризику банківських установ Національним банком України (складено автором на основі

[9])

ДОДАТОК Е

ГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОЇ МАТРИЦІ

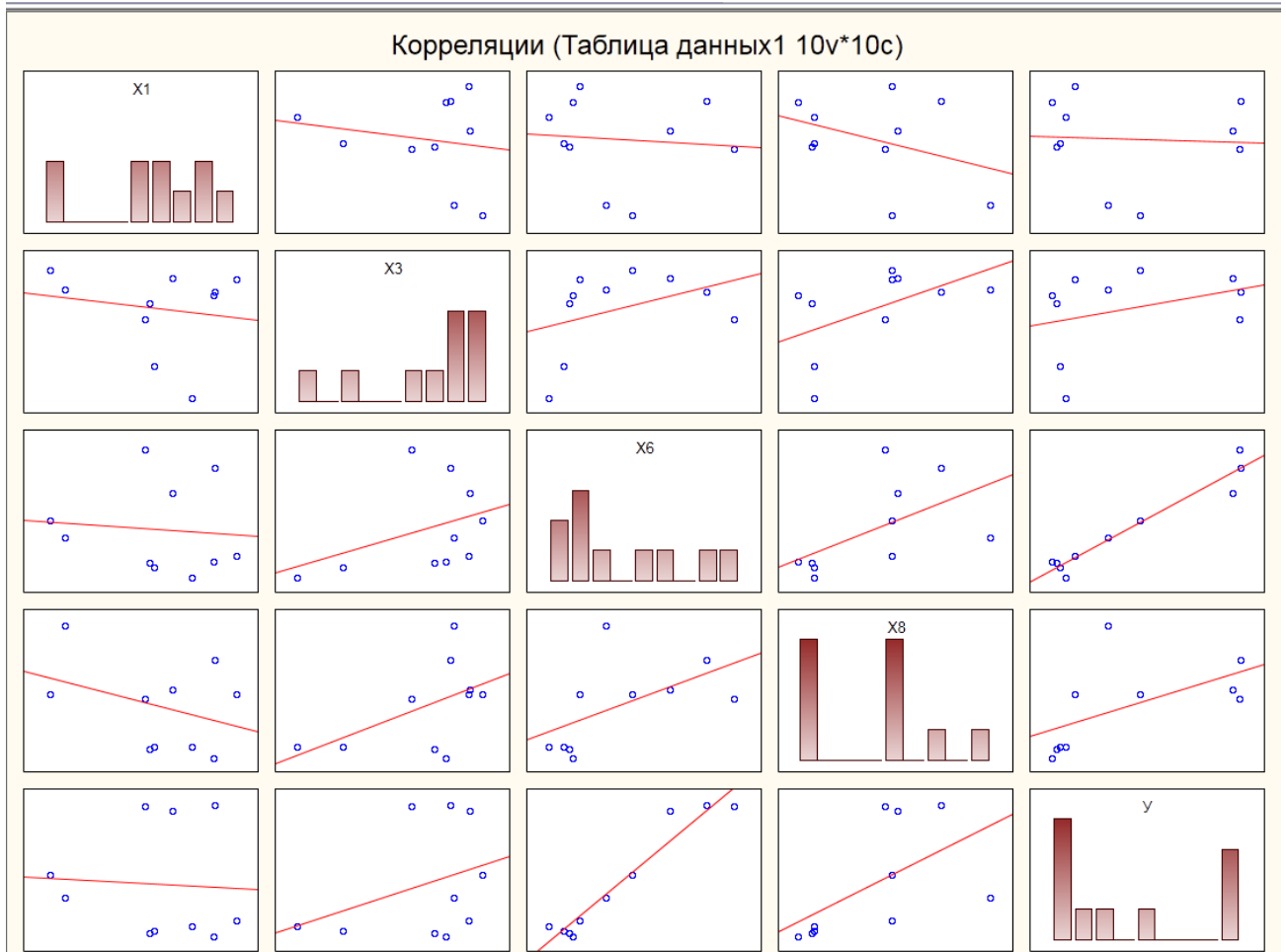

Рисунок Е.1 – Графічне зображення кореляційної матриці (складено автором)